ShikshanPrasarak Mandal's

Dalit Mitra Kadam Guruji VidnyanMahavidyalay,Mangalwedha

Department OF Botany

Academic Year-2023-24

Notice

This is informedthat Botany department has been organized **Nursery Visit**on 30/11/2023(Thursday)of BSc II Botany Students. All Students must come with I.D.card.

For Principal
Dalit Mitra Kadam Guruji
Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha
Tal-Mangalwedha Dist - Solapur

IQAC
Coordinator
Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan
Mahavidyalaya,Mangalwedha

HEAD
Department of Botany
Dalit Mitra Kadam Guruji
Vidnyan Mahavidyalaya,Mangalwedha

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya
Dist-Solapur
Pin -413305
Mangalwedha

Scanned with OKEN Scanner

Nursery Visit Report

Date of Visit: 30/11/2023

Location: 'Abhishek Nursery'Mangalwedha

Objectives

- New education policy is employment oriented, emaphasis on skill development.
- There are three vocational courses related with plant

1.Medicinal plant 2. Horticulture 3.Organic Farming So students get knowledge about horticulture and medicinal plants by experiential learning.

. • Students learn about nursery management and agroforestry.

Activities:

Nursery is situated 3 km apart from the college a group of students and faculty members college reach to nursery at 12 o'clock here we meetthe owner of the nursery he guided the team in easy manner about budding, grafting and vegetative propagation. He also showed how to make soil composition for a pot.Studentsstudied different plants in nursery and their methods of propagation. We have observed indoor plants, hanging baskets, bottle garden plants, grafted plants, saplings of fruit plants, some wild ornamental plants, different species of rose and jasmine etc.

students watch different sections of nursery with very interest like secular plants, cactus plants hybrid Roses and different varieties of mangoes. There were lots of trees like mango Amla lemon Gulmohar, neem Rudraksh extra. The weather was very pleasant at that time.

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya
Dist-Solapur
Pin -413305
Mangalwedha

Scanned with OKEN Scanner

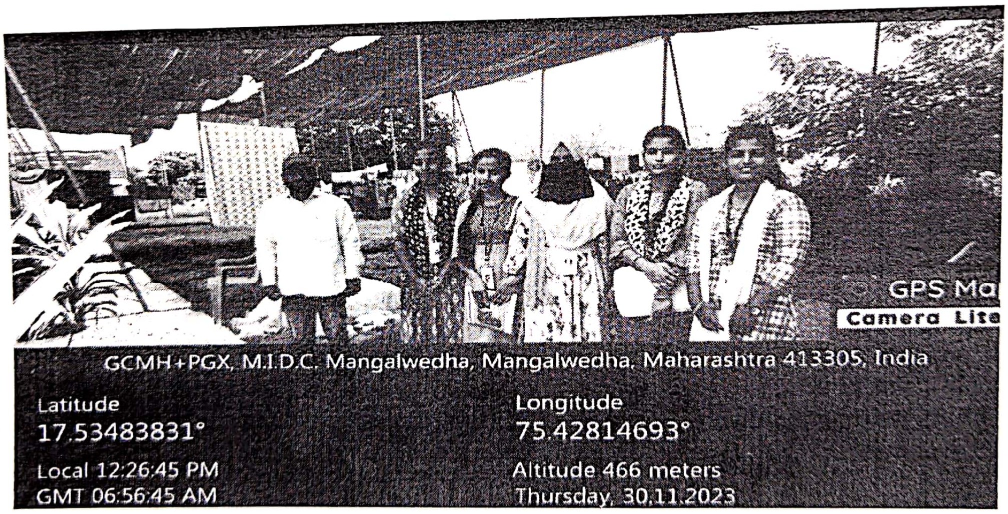

Mitra Kadam Guruji Vidnyan
Dist-Solapur
Pin -413305

Scanned with OKEN Scanner

शिक्षण प्रसारक मंडळ, मंगळवेढा संचलित
दलित मित्र कदम गुरुजी विज्ञान महाविद्यालय, मंगळवेढा
ता.मंगळवेढा जि.सोलापूर - ४१३३०५
स्व.द.मि.कदम गुरुजी संस्थापक अध्यक्ष
E-mail dmkgcollegemangalwedha@gmail.com

Date- 12 / 01 / 2024

To,
The Principal
Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha

Subject: Permission to conduct Student Activity: Industrial Visit at Mauli Dudh dairy Mangalwedha

Respected Madam/sir,

On behalf of the Department of chemistry, we are writing this letter to you for getting your permission conduct Industrial Visitat Mangalwedha on a 16th January 2024.

We decide to give some practical education to the students about Milk Processing & their byproduct .We just take 1-2 hours for this activity.

Hope you understand the need of activity for education purpose.

Thanking you.

HOD Chemistry
HEAD
Department of Chemistry
Dalit Mitra Kadam Guruji
Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha.

For Principal
Dalit Mitra Kadam Guruji
Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha
Tal-Mangalwedha Dist - Solapur

शिक्षण प्रसारक मंडळ, मंगळवेढा संचलित
दलित मित्र कदम गुरुजी विज्ञान महाविद्यालय, मंगळवेढा
ता.मंगळवेढा जि.सोलापूर - ४१३३०५

स्व.द.मि.कदम गुरुजी
संस्थापक अध्यक्ष

E-mail dmkgcollegemangalwedha@gmail.com

Students Notice **Date 13/01/2024**

All the students of BSc.III are hereby informed that their Industrial visit at Mauli Dudh Dairy Mangalwedha are going to arrange **on 16.01.2024 at 10.30am** .All students are requested to attend this activity. This field visit is compulsory to all students. Students should come at 9.30am in the college with college dress code .The journey starts at 10.30am sharp in the morning from college. Attendances will be taken before leaving the college.

Note: All the students must carry following articles along with them.

1. Notebook, pen
2. Lunch Box, Water Bottle
3. Cap
3. College Identity Card

Faculty In- charge:-

- Miss Ingale S.S
- Dr . Pawar S.N

For Principal
Principal
Dalit Mitra Kadam G
Vidnyan Mahavidyalaya Ma
Tal-Mangalwedha Dist -

Shikshan Prasarak Mandal
Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha

A Report on

Industrial Visit

At

'Mauli Dudha Dairy' Mangalwedha.

16th January 2024

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya * Mangalwedha
Dist-Solapur
Pin-413305

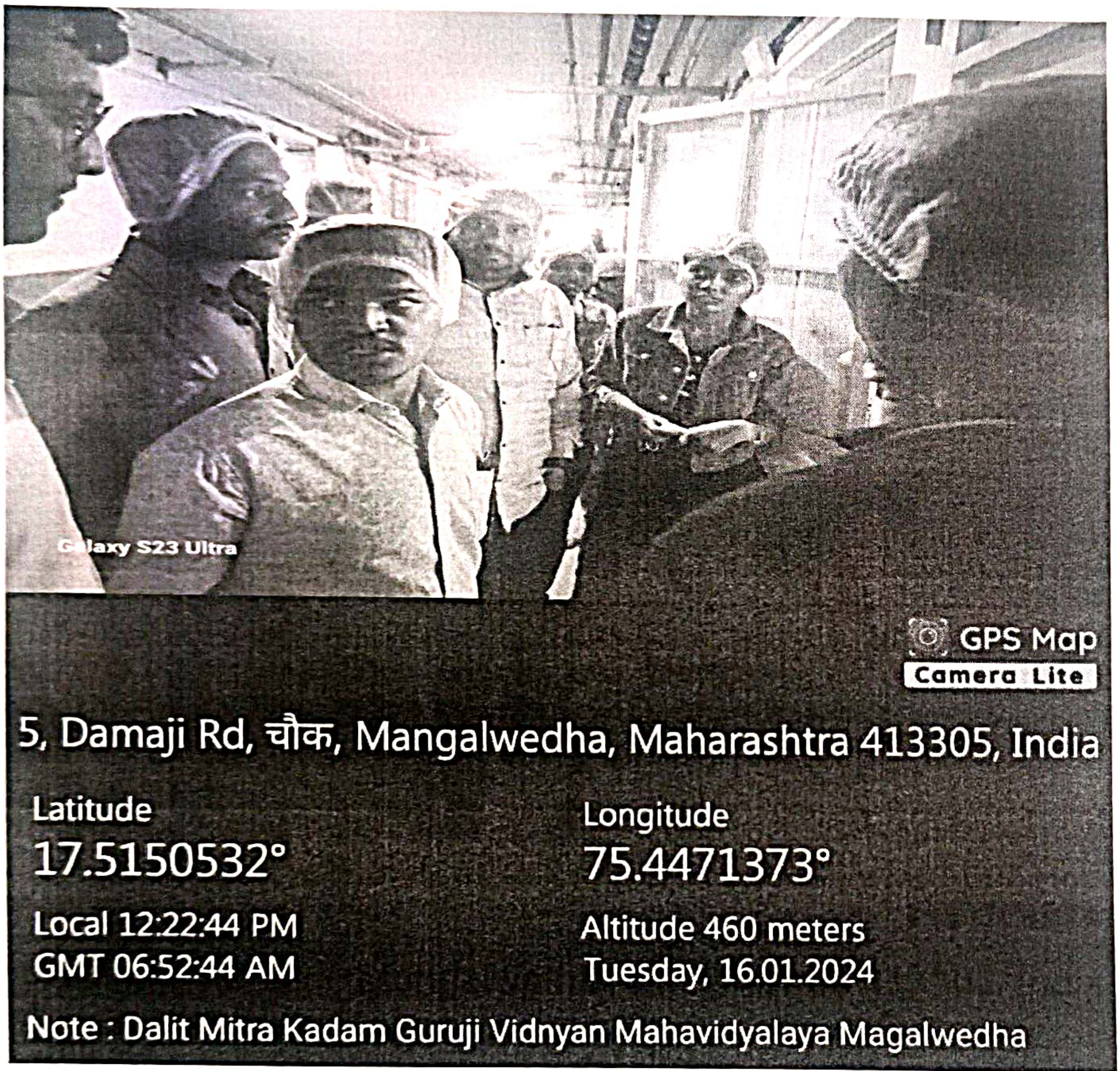

Dr. S.N.Pawar & Prof. S.S.Ingale. with B.Sc. students

Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya
Dist-Solapur
Pin -413305
Mangalwedha

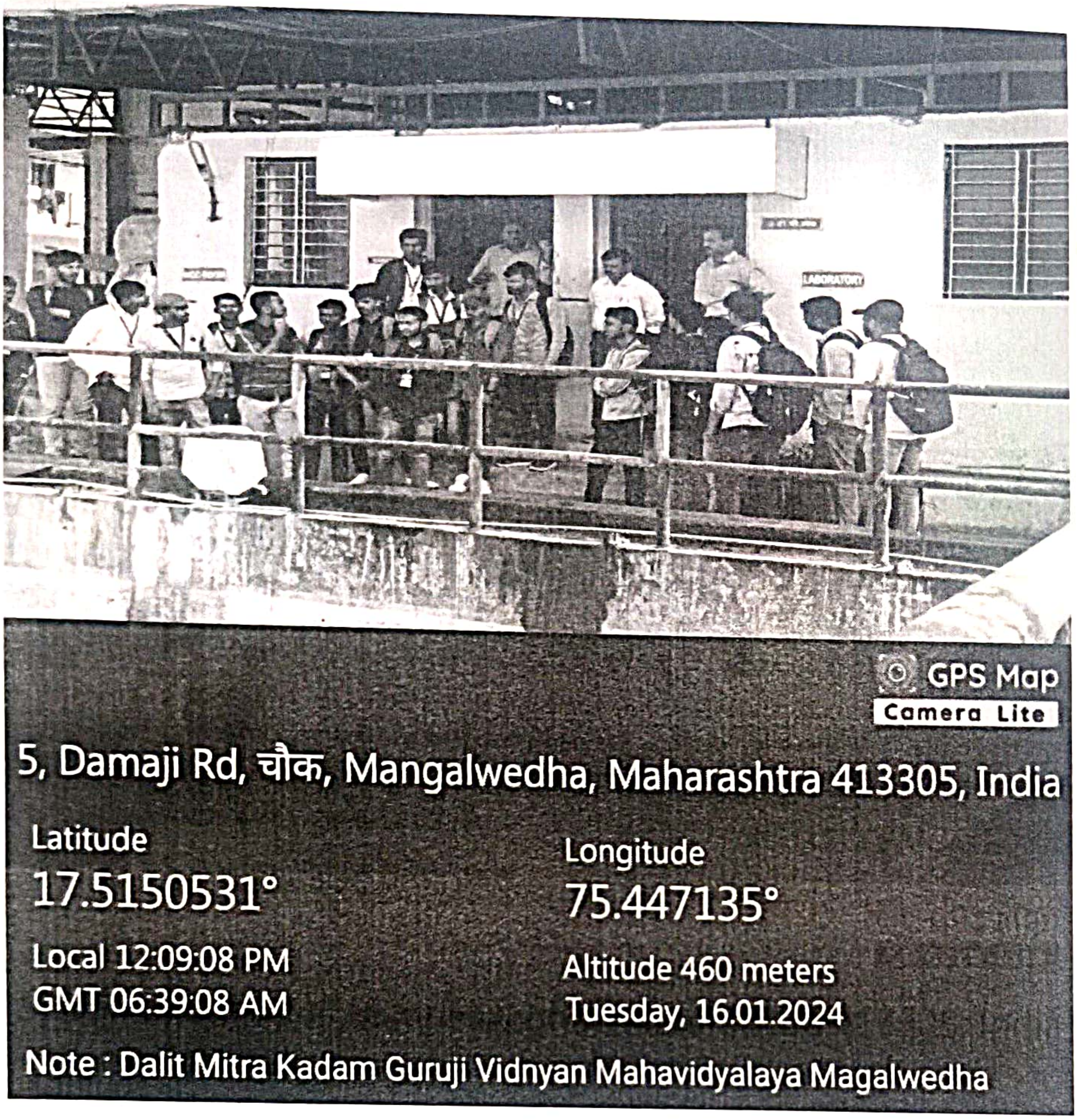

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya
Dist-Solapur
Pin -413305
Mangalwedha

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya
Mangalwedha
Dist-Solapur
Pin-413305

Shikshan Prasarak Mandal

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha

Department of Chemistry

Study Tour Report 2023 24

Sub: Industrial Visit

DATE:17/01/2024

NO. OF STUDENTS:50 **Venue:** Mauli Dudh Dairy, Mangalwedha.

OBJECTIVE:1) To acquire basic knowledge of industries.

2) To develop and acquire knowledge about milk processing and instruments.

DMKG college Mangalwedha, has organized the study tour on 16th January 2024 at Mauli Dudh Dairy Mangalwedha. for this tour 50thno. of studentsare present with teaching staff,

Dr. S.N.Pawar & Prof. S.S.Ingale.

In this tour under the guidance of Mrs. R.B. Kadam and his working team give a very basic knowledge about each and every instrumentsand information of milk processing of the formed byproduct as well as clear all doubts of students about any instruments very well.

So the department of chemistry was arranged this tour is very benefits toB.Sc. students.

Feedback:

Excellent	Very good	Good	Fair
38	08	04	00

HEAD
Department of Chemistry
Dalit Mitra Kadam Guruji
Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha.

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya Dist-Solapur Pin-413305

शिक्षण प्रसारक मंडळ, मंगळवेढा संचलित

दलित मित्र कदम गुरुजी विज्ञान महाविद्यालय, मंगळवेढा

ता.मंगळवेढा जि.सोलापूर - ४१३३०५

E-mail: dmkgcollegemangalwedha@gmail.com

Date-14 /02/2024

To,
The principal
Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha

Subject: Permission to conduct Student Activity: Field Visit at 'Shivshambho women's urban credit co-operative society' Mangalwedha.

Respected Madam/sir,

On behalf of the Department of Economics, we are writing this letter to you for getting your permission conduct Field Visit at Mangalwedha branch.

Department of Economics visited for student to observe how the Women's Urban Credit Cooperative Society operates.

Hope you understand the need of activity for education purpose.

Thanking you.

Head of department

HEAD
Department of Economics
Dalit Mitra Kadam Guruji
Vidnyan Mahavidyalaya,Mangalwedha

IQAC
Coordinator
Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan
Mahavidyalaya,Mangalwedha

For Principal
Dalit Mitra Kadam Guruji
Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha
Tal-Mangalwedha Dist - Solapur

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha
Dist-Solapur
Pin -413305

शिक्षण प्रसारक मंडळ, मंगळवेढा संचलित
दलित मित्र कदम गुरुजी विज्ञान महाविद्यालय, मंगळवेढा
ता.मंगळवेढा जि.सोलापूर - ४१३३०५

स्व.द.मि.कदम गुरुजी
संस्थापक अध्यक्ष

E-mail: dmkgcollegemangalwedha@gmail.com

Students Notice

Date 16-02-2024

All the students B.A.II are hereby informed that their field visit at **'Shivshambho women's urban credit co-operative society' Mangalwedha.** to arrange **on 20-02-2024 at 10.00am.** All students are requested to attend this activity. This field visit is compulsory to all students. Students should come at 9.00am in the college. The journey starts at 10.00am sharp in the morning from college. Attendances will be taken before leaving the college.

Note: All the students must carry following articles along with them.

1. Notebook, pen
2. Cap
3. College Identity Card

Faculty In charge: -

- Mr. Chavhan R.B.

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha Dist-Solapur Pin-413305

Shikshan Prasarak Mandal
Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha

A Report on

Field Visit

At

'Shivshambho women's urban credit co-operative society' Mangalwedha.

February 2024

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya * Mangalwedha
Dist-Solapur Pin-413305

Shikshan Prasarak Mandal

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha

Department of Economics

Department of Economics organized Field visit at Mangalwedha on 20/02/2024. B.A.II total 17 Students were accompanied with Mr. Chavhan R.B.

Department of economics **Field Visit at 'Shivshambho women's urban credit co-operative society' Mangalwedha** This visit will provide economics students with valuable practical experience by allowing them to observe firsthand how a Women's Urban Credit Cooperative Society functions. It will bridge the gap between their theoretical knowledge and real-world applications, helping them understand the practical aspects of cooperative banking and finance. The students will gain insights into the workings of microfinance institutions, including lending processes, financial management, and the role of credit cooperatives in promoting financial inclusion and economic growth, especially at the community level.

Moreover, the visit will offer a deeper understanding of the challenges faced by such institutions and how they navigate financial decisions, risk

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha
Dist-Solapur
Pin-413305

management, and operational sustainability. Students will also get a chance to explore the impact of these cooperatives on women's empowerment and community development, providing them with a broader perspective on economics. This experience will enrich their academic understanding and may serve as a reference for future research or case studies, helping them apply classroom concepts to real-world situations.

Head of Department

Principal

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya * Mangalwedha * Dist-Solapur Pin-413305

D.M.K.G VIDNYAN MAHAVIDALAYA, MANGALWEDHA
Department of Economics
Field Visit – 2023-24

Name of the Faculty: -Mr.Chavhan R.B.

Class- B.A.II

Student Attendance

Sr. No.	Students Name	sign
1	BEDARE SANJIVANI DIGAMBAR	S.D Bedare
2	CHANDANSHIVE PRATHMESH DADA	P.D. Chandanshive
3	GADEKAR ADESH SUBHASH	A.S Gadekar
4	GHODAKE PRAGATI DHONDIBA	P.D Ghodake
5	GORE PALLAVI MADHUKAR	P.Gore
6	GUJALE AKSHAY APPA	A.A Gujale
7	INGAVLE SHITAL ASHOK	S.A Ingavle
8	JADHAV PRANALI SHRIMANT	P.S Jadhav
9	KAMBALE NANDINI YALLAPA	N.Y. Kamble
10	KHARADE PREETI UTTAM	U.B Koli
11	KOLI UJWAL BHARAT	U.B Koli
12	MORE MAYA UDAY	S.C Mujawar
13	MUJAWAR SOHIL CHAND	S.C Mujawar
14	PARADHYE AUDUMBAR MALHARI	P.A. Malhari
15	PATIL SANTOSH SHARAD	S.S. Patil
16	SURAVASE ABHIJIT SATISH	Patil S.S.
17	VASEKAR AKSHAY NAVNATH	A.N. Vasekar

Sign of Teacher

Principal

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya, Mangalwedha, Dist-Solapur Pin-413305

Visit to ‘Shivshambho women’s urban credit co-operative society’ Mangalwedha

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya * Mangalwedha *
Dist-Solapur Pin -413305

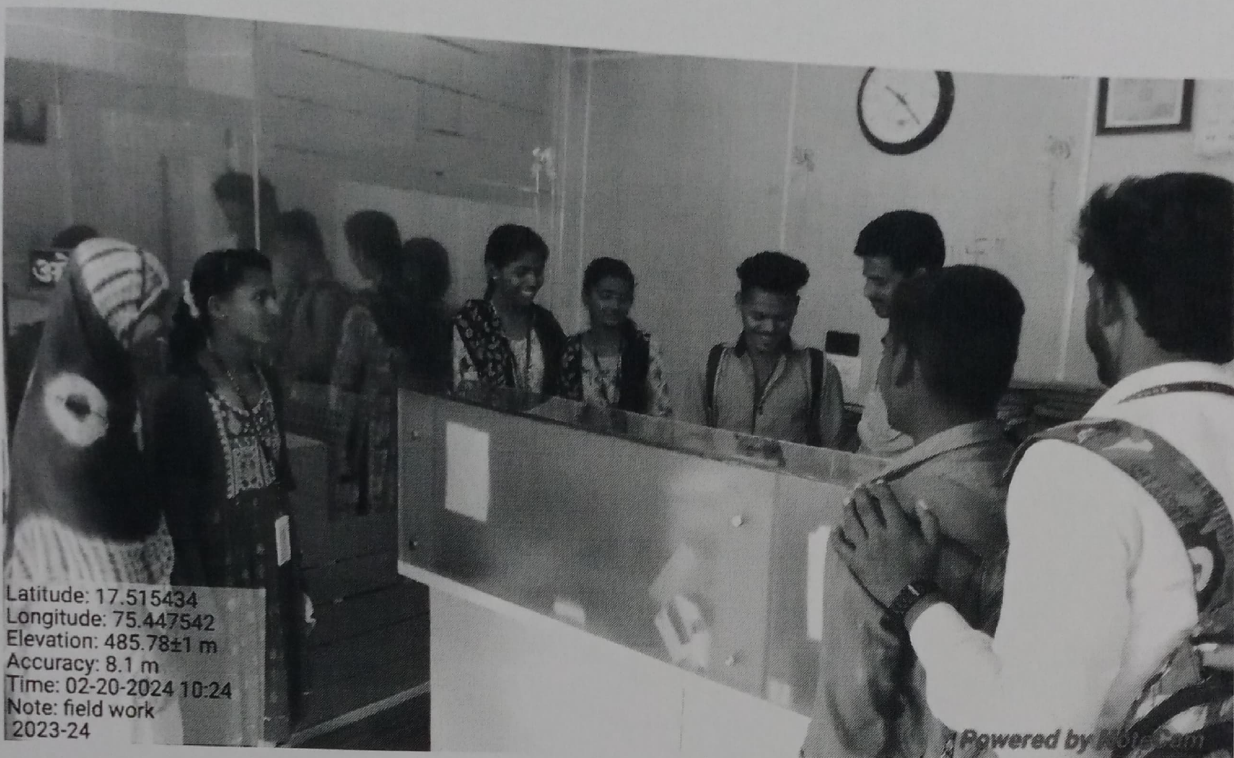

*Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya * Mangalwedha *
Dist-Solapur
Pin-4

शिक्षण प्रसारक मंडळ, मंगळवेढा संचलित

दलित मित्र कदम गुरुजी विज्ञान महाविद्यालय, मंगळवेढा

ता.मंगळवेढा जि.सोलापूर - ४१३३०५

स्व.द.मि.कदम गुरुजी
संस्थापक अध्यक्ष

E-mail dmkgcollegemangalwedha@gmail.com

Date-28/09/2023

To,
The principal
Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha

Subject: Permission to conduct Student Activity: Field Visit at 'Public Library at Mangalwedha'.

Respected Madam/sir,

On behalf of the Department of English, we are writing this letter to you for getting your permission conduct Field Visit Public Library at Mangalwedha.

Hope you understand the need of activity for education purpose.

Thanking you.

Head of department

HEAD
Department of English
Dalit Mitra Kadam Guruji
Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha

IQAC
Coordinator
Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan
Mahavidyalaya,Mangalwedha

For Principal
Dalit Mitra Kadam Guruji
Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha
Tal-Mangalwedha Dist - Solapur

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya * Mangalwedha *
Dist-Solapur
Pin -413305

शिक्षण प्रसारक मंडळ, मंगळवेढा संचलित
दलित मित्र कदम गुरुजी विज्ञान महाविद्यालय, मंगळवेढा
ता.मंगळवेढा जि.सोलापूर - ४१३३०५
स्व.द.मि.कदम गुरुजी
संस्थापक अध्यक्ष
E-mail: dmkgcollegemangalwedha@gmail.com

Students Notice

Date 28-09-2023

All the students B.A.I are hereby informed that their field visit**''Public Library at Mangalwedha'.** to arrange **on 01-10-2023 at 10.00am.** All students are requested to attend this activity. This field visit is compulsory to all students. Students should come at 9.00am in the college.The journey starts at 10.00am sharp in the morning from college. Attendances will be taken before leaving the college.

Note: All the students must carry following articles along with them.

1. Notebook, pen
2. Cap
3. College Identity Card

Faculty Incharge: -

- Miss. Wadkar P.D.

Dalit Mitra Kadam Guruji Vignyan Mahavidyalaya * Mangalwedha Dist-Solapur Pin -413305

ShikshanPrasarak Mandal

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha

A Report on

Field Visit

At

Public Library at Mangalwedha.

October 2023

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya * Mangalwedha *
Dist-Solapur
Pin-413305

ShikshanPrasarak Mandal
Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha

Department of English

Department of English organized Field visit at Mangalwedha on 01/10/2023.B.A.Itotal Students were accompanied. English Department has recently visited the public library in Mangalwedha to explore its resources and understand how they can benefit students in their academic pursuits.

We encourage all students to make use of the library's extensive collection, especially the English literature section, for their studies and personal development. The library offers a variety of books, reference materials, and journals that can aid in improving your knowledge and skills.

Head of Department

for Principal

Principal
Dalit Mitra Kadam Guruji
Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha
Tal-Mangalwedha Dist-Solapur

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya * Mangalwedha *
Dist-Solapur
Pin -413305

D.M.K.G VIDNYAN MAHAVIDALAYA, MANGALWEDHA

Department of English

Field Work– 2023-24

Class- B.A.II

Student Attendence

Sr.No.	Students Name	sing
1	ASHTUL ADITYA BHAUSAHEB	A.A.B
2	BANDGAR AJAY RATILAL	A.R. Bandgar
3	BHOI GURUNATH TULJIRAM	GBhoi
4	CHOUDHARI RAJKUMAR SAGAR	CRS
5	DANGE UJWALA NARAYAN	UDange
6	DANGE UJWALA NARAYAN	UNDange
7	INGALE PRAMOD SIDDHESHWAR	Ingale
8	JADHAV AKSHAY KUBER	Jadhav A
9	JADHAV DIGAMBAR BALU	Jadhav
10	JADHAV GANESH BANDU	DGanesh
11	JADHAV SHUBHAM DHARMA	S. D. Jadhav
12	JADHAV SUKANYA DHANAJI	S. Jadhav
13	KASHID PRASAD MOHAN	Pkashid
14	KAWALE SHIVPRASAD NANASO	Kawale
15	KHATAKALE VIKRAM RAMESH	Khatakale
16	KOKARE NIKHIL ARUN	KNikhil
17	KOLI TUSHAR BIJU	Koli Tushar
18	MASAL PRADNYA HANMANT	P.H. masale
19	MORE RUTUJA GURUNATH	More R.G.
20	MUDHE ONKAR DILIP	O.mude
21	NADAF HAJIMASTAN MAQBUL	Mundhe H.D
22	PATIL ADITYA RAJU	PatiAR

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya * Mangalwedha *
Dist-Solapur Pin-413305

23	SAVANJI PRATHAMESH PRAMOD	Savanji
24	SHIKALKAR SHAHID SAMIR	S.S.Samir
25	SHINDE SHITAL SHANKAR	SSS
26	SUTAR ARSHAD ANSAR	SAA

Sign of Teacher **Principal**

'Public LibraryMangalwedha'

'Public LibraryMangalwedha'

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya * Mangalwedha *
Dist-Solapur
Pin -413305

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya * Mangalwedha *
Dist-Solapur
Pin 413305

Shikshan Prasarak Mandal's

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya, Mangalwedha

Geography Department
Tour Report

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya
Dist-Solapur
Pin -413305
* Mangalwedha *

This is to certify that Mr/Miss Shinde. J. K

Class: **B.A III** Roll No: - 397 has satisfactorily completed the course ***Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya, Mangalwedha*** of Practical as prescribed by the, in the geography subject the year 2023-24.

Examiner ***Incharge*** ***Head of Department***

HEAD
Department of Geography
Dalit Mitra Kadam Guruji
Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya
Dist-Solapur
Pin -413305
* Mangalwedha *

HEAD
Department of Geography
Dalit Mitra Kadam Guruji
Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	विषय
१.	प्रस्तावना
२.	ऋणनिर्देश
३.	उद्देश
४.	शैक्षणिक महत्व
५.	सहलीची प्रस्तावना
६.	सहलीच मार्ग
७.	सहलीचा स्थळाच्या भूदृश्यांतील बदल
८.	पर्यटन स्थळे
	१. साई बाबा मंदिर
	२. कंबर तलाव
	३. रेवण सिद्धेश्वर
	४. महात्मा गांधी प्रणीसंग्रालय
	५. पुरातत्व विभाग
	६. अस्थिविहार
	७. विज्ञान केंद्र
	८. सिद्धेश्वर मंदिर
९.	सहलीचा समारोप

सहलीचा हेतु व उद्देश

Mirza Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya * Mangalwedha * Dist-Solapur Pin -413305

भूविज्ञान म्हणजे पृथ्वीवरील वर्णन माणले जाते भूविज्ञान हे शास्त्र मानव आणि मानवाशी संवधीत असलेल्या सभोवतालच्या परिस्थीतींचा अभ्यास करणारे शास्त्र आहे भूगोलामध्ये मानव व निसर्ग हे दोन्ही ही घटक महत्वाचे आहेत त्यांच्यातील परस्पर सवंध नेहमीच वदलत असतात मानवाच्या मुलभूत गरजा आणि मानवाच्या हालचालीवर व मानवी जीवन पध्दतीवर निसर्गाचा सातत्याने परिणाम होतो त्यामुळे मानवी जीवन गतीशील वणते काही वेळेस निसर्गाला देखील मानवापुढे थांवावे लागते यासर्व वदलांचा अभ्यास करण्यासाठी पुस्तकी ज्ञान अपुरे पडते म्हणुन निसर्गातील सृष्ट्रीचे चमत्कार प्रत्यक्ष डोळयानी पाहील्यास ते पुस्तकी ज्ञानापेक्षा जास्त परिणाम कारक वाटतात उघडया डोळयानी पर्यावरणातील विविध अविस्कार पाहुण घेणे हे मानवास सहलीमुळे शक्य झाले आणि हाच सहलीचा मुख्य हेतु आहे .

मानव हा कियाशील व विचारशील प्राणी आहे त्यामूळे भूगोलाचा अभ्यास चार भिंतीच्या आत वसुन करणे योग्य आहे की अयोग्य हे जाणुन घेण्यासाठी प्रवास करणे महत्वाचे असते हाच सहलीचा हेतु माणला जातो सहलीमुळे वेगवेळया प्रांतातील पर्यावरणाच्या अभ्यासाची दालने खुली होतात विचारकरण्यास संधी मिळते यातून मन प्रसन्न होते हाही सहलीचा हेतु मानला जातो भूविज्ञानाचा विकास अनेक शास्त्रज्ञानी प्रवासकेलेल्या वर्णनातुन वेगवेगळया भूभागाचा अभ्यास झाला आहे जागतीक प्रमूख भूवैज्ञानीक हंवोल्ट, कार्ल रिटर, फेडरिक रॅटझेल, इत्यादी फेंच व अमेरिकन भूवैज्ञानीकानी प्रवास करून जमा केलेली माहीती सहलवृतांताद्वारे लिहून ठेवली याचा भूगोलाच्या विकासात हातभार लागला आहे . रॅटझेलयांच्या मते भूगोल म्हणजे 'प्रवासाचे आरेखण व त्याचे वर्णन' होय अशाप्रकारे त्याकाळी भूगोलाचा अभ्यास प्रवासाद्वारे केला जात होता सहलीमध्ये प्रत्यक्ष क्षेत्र कार्यपध्दती करावी लागते

प्रवास करित असताना जे जे वदल दिसून आले त्या वदलाची नोंद वहीत नोंद घेतली जाते त्याचे पृथ्थकरण करावे लागते .

आपण प्रवास करित असताना आपण पाहिलेल्या अनुभवातुन आपल्या भाषेत लिहूण सहल वृतांत तयार केला जातो भूविज्ञानाच्या अभ्यासकानी त्यांनी निवडलेल्या प्रदेशाचे वारकाईने लक्षपुर्वक पाहणी करून सैधातीक मत मांडावे लागते व ते सिध्द करावे लागते म्हणून सहलीमध्ये क्षेत्रपाहणी ही कार्यपध्दती प्राथमीक दुष्ट्या महत्वाची असते सहलीमध्ये भौगोलिक अभ्यासातील संपुर्ण उदेश व हेतु साध्य होतात

१. सहलीच्या मार्गातील एखादया प्रदेशाचे नैसर्गिक स्वरूप व तेथील नैसर्गिक साधनसंपत्तीची माहीती घेता येते .
२. नैसर्गिक पर्यावरणामूळे त्याच्या प्रांतातील सांस्कृतीक पर्यावरण भीन्न असते ते समजुन घेता येते .
३. कोणत्याही प्रदेशातील मोठमोठया घटकांची किंवा उपघटकांची विभागणी करून आर्थीक व सामाजीक घटक समजावून घेता येतात .
४. शेती, व्यापार व उदयोगधंदे यांचा तुलनात्मक अभ्यास करता येतो .
५. भिन्न प्रदेशातील मानव व निसर्ग यांचे परस्पर सवंध कसे आहेत किंवा तेथील मानव जीवन कसे व्यथीत करतो याचा अभ्यास केला जातो .

वरील उदेश साध्य करण्यासाठी प्रवास करतो निरिक्षण व वस्तुनिष्ट भागाची माहीती मिळविण्यासाठी भूगोल अभ्यासकास विशेष प्रदेश अभ्यासासाठी निवडावा लागतो .

सहलीचे महत्व

1. **<u>अवलोकन शक्ती वाढते</u> : -** **प्र**वासात अनेक गोष्टी पहावयास मिळतात, अशावेळी त्यातील साम्य व फरक शोधण्यासाठी नीट निरीक्षण व परीक्षण करावे लागते.

2. **<u>व्यक्ती विकासास मदत</u> : -** **प्र**वासामध्ये अनेक व्यक्तींशी आपला संपर्क येत असतो त्यामुळे प्रत्येकवेळी योग्य-अयोग्य या गोष्टींची पारख असावी लागते. त्यामुळे व्यक्ती विकासास मदत होते.

3. **<u>नेतृत्व</u> : -** **स**र्व विद्यार्थ्यांवर गटाची जबाबदारी सोपवल्यावर सर्व विद्यार्थी संघटीत राहतात. त्यामुळे नेतृत्व तसेच संघटन चातुर्यास वाव मिळतो.

4. **<u>मानव व पर्यावरण</u> : -** **प्र**वासामध्ये अनेक व्यक्ती भेटतात त्यावर त्या ठिकाणच्या पर्यावरणाचा प्रभाव आपणास त्या भागातील व्यक्तीवर पहावयास मिळतो.त्यामुळे मानव पर्यावरण यांचा संबंध आपणास पहावयास मिळतो.

5. **<u>विद्यार्थी : एक परीक्षक</u> : -** **प्र**वासामध्ये शिक्षक हा सुद्धा एक विध्यार्थीच असतो .प्रवासामध्ये अनेक गोष्टी पहावयास मिळतात. त्यांचे निट निरीक्षण, परीक्षण, माहिती संग्रह, संकलन व त्यांच्यामागील असलेले कारण शोधण्याचा प्रयत्न विद्यार्थी करत असतो.

6. **<u>निसर्गाविषयी आपुलकी (कुतूहल)</u> : -** **स**हलीमध्ये अशी काही ठिकाणे असतात कि जी विद्यार्थ्यांच्या मनात घर करून राहतात त्याला पाहून ते आनंदी होतात व जोरजोरात ओरडून आपला आनंद व्यक्त करतात त्यामुळे त्यांच्या मनात निसर्गाविषयी आपुलकी (कुतूहल) जागृत होते.

7. **<u>धार्मिक स्थळे, भाषा, रूढी, परंपरा, या गोष्टींचे ज्ञान</u> : -** **प्र**वासामध्ये अनेक धार्मिक स्थळे लागतात अशा ठिकाणी सर्व

विद्यार्थी हे जात, धर्म, भाषा, रूढी, परंपरा, या गोष्टीपासून खूप दूर असतात त्यांच्यात एकीची भावना निर्माण होते.

8. **विद्यार्थ्यांच्या मनातील गैरसमजुती : -** सहलीमध्ये येणारे सर्व विद्यार्थी हे एक सारखेच नसतात. काही विद्यार्थी हे खोडकर असतात तर काही विद्यार्थी हे शांत असतात. सहलीमुळे विध्यार्थ्यांच्या मनातील एकमेकांबद्दलचा गैरसमज दूर होण्यास मदत होते.

9. **विद्यार्थ्यांमध्ये असलेली आपुलकीची भावना : -** कॉलेजमध्ये ४ ते ५ तासांमध्ये एकमेकांशी फक्त ओळख होते पण प्रत्यक्षात विद्यार्थ्यांच्या गुणांची व अवगुणांची माहिती आपणास सहलीमुळे होते व त्यांच्या सहवासामुळे त्यांच्याविषयी आपुलकी निर्माण होते आणि एकप्रकारचे सामंजस्य निर्माण होते.

10. **सामाजिक व सांस्कृतिक :** प्रवास करणारे सर्व विद्यार्थी हे एकाच जातीचे, धर्माचे किंवा एकच भाषा बोलणारे व एकाच ठिकाणचे नसतात. तरी देखील अशा प्रवासामध्ये कोणत्याही प्रकारचा भेदभाव न मानता सर्वजण जणू एकाच कुटुंबातील सदस्य असल्यासारखे राहतात अशा परिस्थितीमध्ये एकमेकांबद्दल आपुलकीचे भावना निर्माण होते. या प्रवासामध्ये अनेक भाषा बोलणाऱ्या व्यक्ती भेटतात. त्यांना पाहून आपल्या व्यक्तिमत्वाची कल्पना येते. प्रवासामध्ये एकमेकांच्या बोलण्या वागण्यावरून आदरभाव वाढतो.आपण सर्वजण एकाच राष्ट्राचे पुत्र आहोत याची प्रचिती होऊन देशाशी एकनिष्ठपणा वाढण्यास मदत होते.

11. **राष्ट्रीय एकात्मता:** भारत हा विविधतेने नटलेला देश आहे. भारत हे एकात्मतेच प्रतिक आहे कारण येते राहणारे लोक हे अनेक जातीचे, धर्माचे, पंथाचे व बोलीभाषेचे आहेत. प्रवासात अनेक व्यक्ती भेटतात. प्रवासामध्ये एकमेकांना वस्तू, खाण्याचे पदार्थांची देवाण घेवाण करीत

असतात जणू काही एकाच कुटुंबातील आहेत असे वातावरण निर्माण होते. प्रवासात वेगवेगळी भाषा बोलणारे लोक भेटतात मग त्यांच्याशी कसे बोलावे हे समजत नाही तरी भारताची राष्ट्रभाषा हिंदी सर्वांना समझते त्यामुळे बोलणे सोपे जाते. प्रवासात सर्वांशी जवळून संबंध येतो व काही वेळानंतर आपण फार वर्षापासून एकमेकांना ओळखतो या पद्धतीने त्यांच्याशी वागतो त्यातूनच एकीची भावना निर्माण होते.**प्र**वासात गप्पा, गाण्याच्या भेंड्या, विनोद, शेरो शायरी, काही गोष्टींवर चर्चा इत्यादी करमणुकीचे कार्यक्रम प्रत्येकजण उस्फुर्तपणे सर्व काही विसरून आनंदाने सहभागी होतो.

१२. **आर्थिक महत्व : प**र्यटन हा सध्याच्या काळातील सर्वात जास्त उत्पन्न देणारा व्यवसाय बनला आहे. या माध्यमातून भारताला परकीय चालन मोठ्या प्रमाणात मिळून आर्थिक उत्पन्नामध्ये चांगलीच वाढ झाल्याचे दिसून येते. कोणत्याही प्रेक्षणीय स्थळाचा विकास होण्यासाठी पर्यटकांची आवश्यकता असते. त्यासाठी येणाऱ्या व जाणाऱ्या पर्यटकांसाठी जलमार्ग, लोहमार्ग, हवाईमार्ग, रस्तेमार्ग इत्यादीची निर्मिती करावी लागते किंवा व्यवस्था करावी लागते परिणामी त्यावर आधारित इतर उद्योगधंद्याचा विकास होतोच परंतु रोजगार मोठ्या प्रमाणावर उपलब्ध होतो.

पर्यटन करणारे पर्यटक यांना राहण्यासाठी खाजगी, सरकारी निवासस्थाने बांधावी लागतात. उपहारगृहे, स्वच्छतागृहे तसेच मनोरंजनाच्या सोयी उपलब्ध करून द्याव्या लागतात. कोणत्याही पर्यटनस्थळी हॉटेल्स, सिनेमागृहे, मनोरंजनाची साधने, दळणवळण या सर्व सुविधा उपलब्ध कराव्या लागतात. अनेक कुशल-अकुशल, सुशिक्षित-अशिक्षित लोकांना रोजगार मिळतो. तसेच पर्यटकांच्या वस्तूंची वाहतूक व त्यांची देखभाल करणे आणि पर्यटकांना पर्यटन

स्थळाविषयी माहिती सांगणे व मार्गदर्शन करणे इत्यादीच्या माध्यमातून तेथील लोकांना रोजगार मिळतो.

पर्यटन स्थळास ऐतिहासिक, भौगोलिक, राजकीय, निसर्गरम्य पर्यटन स्थळ पार्श्वभूमी असो त्या ठिकाणी कोणत्या ना कोणत्या वस्तू, फळे, खाद्यपदार्थ प्रसिध्द असतात. त्यामुळे पर्यटक तेथील फळे, वस्तूंची खरेदी करतात व त्या माध्यमातून त्या प्रदेशात अधिक विकास होण्यास हातभार लागतो.

वरील सर्व कारणांमुळे या सहलीला फार महत्त्व आहे

सहलीचे मार्ग

डी.बी.एफ.दयानंद कॉलेज ऑफ आर्ट्स अँड सायन्स, सोलापूर येथील बी. ए. भाग - ३ भूगोल विभागाच्या विध्यार्थ्यांनी अभ्यास सहलीसाठी निवडलेला मार्ग पुढीलप्रमाणे :-

दयानंद कॉलेज, ते साईबाबा मंदिर

साईबाबा मंदिर ते कंबर तलाव

कंबर तलाव ते रेवणसिद्धेश्वर

रेवणसिद्धेश्वर ते महात्मा गांधी प्राणीसंग्रालय

महात्मा गांधी प्राणीसंग्रालय ते पुरातत्व विभाग

पुरातत्व विभाग ते विज्ञान केंद्र

विज्ञान केंद्र ते अस्थिविहार

अस्थिविहार ते सिद्धेश्वर मंदिर

सिद्धेश्वर मंदिर ते दयानंद कॉलेज,

याप्रमाणे सहलीचा मार्ग निवडला होता. हाप्रवास वालचंद महाविद्यालय ते साईबाबा मंदिर, साईबाबा मंदिर ते कंबर तलाव, कंबर तलाव ते रेवणसिद्धेश्वर, रेवणसिद्धेश्वर ते महात्मा गांधी प्राणीसंग्रालय, महात्मा गांधी प्राणीसंग्रालय ते पुरातत्व विभाग,पुरातत्व विभाग ते विज्ञान केंद्र,विज्ञान केंद्र ते अस्थिविहार, अस्थिविहार ते सिद्धेश्वर मंदिर हा सर्व आम्ही क्रुजरने केला. सहलीचा मार्ग पूर्वनियोजित असल्याने सहल कालावधीत प्रवासाबाबतीत कोणतीही अडचण आली नाही जाण्यायेण्याचा प्रावास सुखकर आणि आनंददायी ठरला....

भेटी दिलेल्या पर्यटन स्थळाच्या भूदृश्यातील बदल

वालचंद कॉलेज ऑफ आर्टस् ॲण्ड सायन्स् सोलापुरच्या बी .ए . भाग तीन च्या भूगोल विभागाची शैक्षणिक सहल सोलापूर शहरातील पर्यटनस्थळे आयोजीत करण्यात आली होती ही सहल ट्रॅव्हल्स वाहतुकीच्या साधनाने पुर्ण करण्यात आली त्यामुळे सहल मार्गाच्या प्राकृतीक रचनेत, हवामान, मृदा, नैसर्गिक वनस्पती व मानवी वसाहतीमध्ये लक्षणिक बदल जाणवून आले .

१ . भूपृष्टरचनाः

आयोजीत केलेल्या सोलापूर सहलीमध्ये भूपृष्टरचनेत मोठ्या प्रमाणात जाणवला . वालचंद महाविद्यालय ते होटगी रोड साईबाबा मंदिर हा प्रवास मध्य भारताच्या लाव्हारसापासून बणलेल्या महाराष्ट्र पठार झाला त्यामुळे हा प्रवास साधारणतः सपाट भागावरून होता पुढे मार्गात असल्याने लांबट आकारच्या टेकडया, पहावयास मिळतात साईबाबा मंदिर ते कंबर तलाव हा प्रवास केला हा अतीशय मनमोहक होता कारन समोर हिरवेगार वनराई दिसत होत्या तर लहान लहान पक्षांचा किलबिलाट आवाज कानावर पडत होता कंबर तालावाच्या बाजूला महात्मा गांधी प्राणीसंग्रालयात वेगवेगळ्या वनस्पतीचे प्रकार व प्राणी व पशुपक्षीपहावयास मिळाले. आणि विशेष म्हणजे तो भाग उंच सखल भाग आहे.तसेच पुढे सोलापूर विद्यापीठाकडेजात असताना आम्हाला भूपृष्ठ सखलपणा हि समुद्रसपाटी पासूनअधिक उंची आम्हाला

जाणवली.विशेषता म्हणजे सोलापूर शहर हे एक खोलगट बशीसारखा आकार दुरून आम्हाला दिसून आला याप्रदेशाची समुद्रसपाटी पासुनची उंची ९५८ मीटरच्या आसपास आहे .

२ . हवामानः

भारताचे द्विपकल्पीय स्थान उष्णकटिबंधीय असुन येथील हवामान उष्ण आणि कोरडे प्रकारचे आहे भारतात उन्हाळा, पावसाळा व हिवाळा हे तीन ऋतु असतात आमच्या सहलीचा कालावधी हा शेवटचा हिवाळा ऋतुच्या सुरू

होणारा होता पण यावेळी हिवाळा अगदीच सौम्य होता सोलापूर शहराचे तापमान २५° सेल्सीअस तापमान आढळले तर सोलापूर विद्यापीठ व विज्ञान केंद्र येथे अतिशय उष्ण व कोरडे हवामान जाणवले याउलट सिद्धेश्वर मंदिर मध्ये सरासरी १५° सेल्सीअस तापमान व थंड कोरडे तापमान आढळले

३ . मृदाः

मृदा म्हणजे मुळ खडकावर हवामान, वनस्पती, प्राणी, इत्यादींच्या सयुक्त प्रकियेचा परिणाम होवून विदारण पकियेने निर्माण झालेला सुक्ष्म सुट्या खडक कणांचा थर होय हा मातीचा थर मऊ व भुसभुसीत किंवा रेती भीन्न असतो मृदाप्रकारावर मोठयाप्रमाणात हवामान व वनस्पतीचा परिणाम होतो आमच्या सहलीचा वराचसा भाग भारतीय द्विपकल्पीय पठारचा तो दख्खणच्या पठारचा भाग आहे हे पठार लाव्हारसाच्या संचयनाने तयार झाले आहे म्हणुन या भागातील मृदा ही आग्नीजन्य खडकाच्या बेसॉल्ट व ग्रॅनाइट खडकापासुन तयार झाला आहे . कंबर तलाव ते सोलापूर विद्यापीठ प्रवास करित असताना वाळे नाल्याच्या भाग असल्याने असल्याने याभागात काही ठिकाणी काळी तर काही ठिकाणी गाळाची मृदा आढळते . सोलापूर विद्यापीठाच्या सभोवतालीच्या भागात तांबुस मिश्र काळी मृदा आढळते .

४ . नैसर्गिक वनस्पतीः

आमच्या प्रवासमार्गातील प्रदेशात नैसर्गिक वनस्पतीवर प्राकृतीक रचना, हवामाण, जमीनीचा प्रकार, जलप्रणाली यांचा परिणाम झालेला आढळतो प्रवासमार्गा तील वनस्पती स्थलसापेक्ष भीन्न आढळतात वालचंद महाविद्यालय ते साईबाबा मंदिर हा प्रवास पठारवरील असल्याने या भागात काही डोंगरवतणीच्या भागात निमसदाहरीत जंगले आढळतात तर सोलापूर विद्यापीठाच्या सभोवतालीच्या भागात इतरज पानझडी जंगले आहेत या पानझडी जंगलात निंब, वाभूळ, आंबा, इत्यादी वृक्ष आढळतात.

५ . शेती ः

भारत हा कृषीप्रधान देश आहे भारतातील वहुतेक आर्थीक व्यवसाय शेतीवर आवलंवुन आहेत त्यामुळे शेती हा भारतीय अर्थव्यवस्थेचा कणा आहे असे म्हटले जाते येथील शेतीच्या पीकपध्दतीत स्थलसापेक्ष भीन्नता आढळुन आली कारन या प्रदेशातील प्राकृतीक रचना, हवामान, मृदा, जलसिंचनाची साधने, इत्यादी घटकांमध्ये भीन्नता आढळते. परिणामी वालचंद

महाविद्यालय ते साईबाबा मंदिर या भागाचा प्रवास करित असताना या ठिकाणी कापुस, ऊस, मका, ज्वारी, मिरची, इत्यादी महत्वाची पीके आढळुन आली सोलापूर विद्यापीठाच्या सभोवतालीच्या भागात निलगीरी वृक्ष, द्राक्षे शेती व फुलशेती काही ठिकाणी पहावयास मिळते

६ . मानवी व्यवसायः

मध्य भारतात अनेक लहान मोठे व्यवसाय आहेत अनेक भौगोलीक व सांस्कृतीक घटकाच्या अनकुलतेमुळे विविध उदयोग स्थापन झालेले आहेत आम्ही भेटदिलेल्या सोलापूर शहर परिसरात रेशीम उदयोग, सुती कापड उदयोग, विदयुत उपकरने, सौदर्य प्रसाधने, कृषी अवजारे, कापड गिरण्या, काचसामान, रेडीओचे सुटटे भाग, इत्यादी उदयोग आहेत याशिवाय NTPC एन.टी.पी.सी. या सारख्या महत्वाच्या उदयोग संस्था आहेत

७ . मानवी वसाहतीः

मानवी वसाहतीवरती प्राकृतीक घटक व हवामान यांचा मोठयाप्रमाणात परिणाम झालेला दिसुन येतो सोलापूर शहरातील काही ठिकाणी सिमेंटचे बंगले, रो-हाउस,जुने राजवाडे,केंद्रित स्वरुपाची मानवी वस्ती इ. प्रकारची घरे आहेत सोलापूर विद्यापीठाकडे रेपीय वसाहती दिसुन येतात अशाप्रकारे या भागातील लोक आपआपल्या कुवतेप्रमाणे घरांची वांधणी करतात तसेच या भागातील उपलब्ध सांधणसंपत्तीचा व भौगोलिक रचनेचा घरांवर प्रभाव पडलेला दिसुन येतो .

भेटी दिलेली पर्यटन स्थळे

आम्ही आयोजित केलेल्या सहली मध्ये साई मंदिर, कंबर तलाव, महात्मा गांधी प्राणीसंग्रालय, पुरातत्वशास्त्र विभाग, विज्ञान केद्र व सिद्धेश्वर या ठीकाणाना भेटी दिल्या त्याची माहिती खालील प्रमाणे:

३) श्री साईबाबा मंदीर

श्री साईबाबा मंदीर हा सोलापूर पासून १२ किमी वर आहे. साईबाबा मंदीर हा सोलापूर जिल्हयात असून ४ सोलापूर तालुक्यात होटगी या भागात वसलेले आहे. या मंदीराची स्थापना २२ नोव्हेंबर १९८५ या वर्षी करण्यात आलेली आहे. या मंदीराची दिशा पश्चिम असून संपुर्ण मंदीर ४.५ एकरामध्ये आहे. मंदीराचे मुख्य प्रवेशद्वार हा पुर्वेकडु-न पश्चिमेकडे असून या मंदिराची दक्षिण व उत्तर दिशेला उपदरवाजे आहेत. यामंदिराच्या भागात होटगी तलाव असून या तलावातुन पाणी पुरवठा केला जातो. या मंदिरात एकुण ५ सीसीटीव्ही कॅमेरे आहेत. मंदीराचे बांधकाम शिर्डी बांधकामासारखे असून त्या सारखे हुबेहुब बांधण्याचा प्रयत्न केला आहे. साईबाबा मंदीराचे रविवारी ते शनिवारी दररोज महाअभिषेक केला जातो. दर पोर्णिमेला होमहवन पुजा ठिक ६.०० वाजता सकाळी केली जाते. या मंदीरात वर्षातुन दोन उत्सव साजरा केला जातो. एक रामनवमी दुसरा गुरुपोर्णिमा केला जातो. मंदिराची वेळ सकाळी पहाटे ५.०० वाजता उघडले जाते. व रात्री १०.२० वाजता बंद केले जाते.

अन्नदान :-या मंदिरात दर गुरुवारी अनेक भक्त लोक अन्नदान करतात. तर संस्थादेखील काही दिवस अन्नदान करीत असते.

८.मानवी आहारः

मानव हा आपल्या परिसरात उपलब्ध असलेल्या अन्नधान्याच्या आपल्या आहारात मोठयाप्रमाणात वापर करतो आम्ही भेट दिलेल्या पर्यटन स्थळांमध्ये मोठ्या प्रमाणात शेंगा चटणी, कडक भाकरी, भात व तसेच लोणचे यांचा आहारात मोठयाप्रमाणावर वापर केला जातो

९ .मानवी पोषाखः

आम्ही भेटी दिलेल्या भागात साधारणतः उष्ण हवामान असल्याने त्याचा परिणाम लोकांच्या पोषाखावर दिसुन येतो लोक साधारणपणे पांढऱ्या रंगाचे कपडे मोठयाप्रमाणावर वापरतात ज्या ठिकाणी तापमान उष्ण व कोरडे असलेल्या या परिसरात लोक पायजमा व शर्ट परिधान करतात तर महिला विविध रंगाची साडी परिधान करतात .

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha Dist-Solapur Pin -413305

बागेला महाराष्ट्राचे उपमुख्यमंत्री विजयसिंह मोहिते पाटील यांनी या बागेच्या विकासाकरिता निधी प्राप्त करून दिली. या ठिकाणी बोटींगची सुविधा आहे. पर्यटकाची उन्हाळयात मोठी गर्दी या ठिकाणी आढळुन येते. या मानव निर्मित असल्यामुळे परिसर चांगला आहे.

हा तलाव श्री रेवणसिध्देश्वर देवालयासमोर असुन त्याने ७० एकर जमीन व्यापली आहे. पुर्वी हया तलावात कंवरे इतके पाणी होते. म्हणून त्यास कंवर तलाव असे नांव पडले. सन १८३० मध्ये हा तलाव खोल केला आणि १८७४ साली राहीलेले बांधकाम पुर्ण करण्यात आले. सन १८७६ च्या काळात सदर तलाव पुन्हा जास्त खोल करून घेतले या कंवर तलावाच्या काठावर फेर फटका मारण्यासाठी एक वॉकींग स्पॉट तयार करण्यात आले आहे. कंवर तलावाच्या पूर्व भागात स्थलांतर करणारे विदेशी पक्षी मोठया प्रमाणात येतात. त्यांना निवारा देण्याच्या दृष्टीने त्या भागात पक्षाचे अभयारण्य निर्माण करण्यात आले आहे. सकाळ संध्याकाळी येथे फिरण्यास खुप लोक येतात. सध्या या तलावाला धर्मवीर संभाजी तलाव असे नांव देण्यात आले आहे.

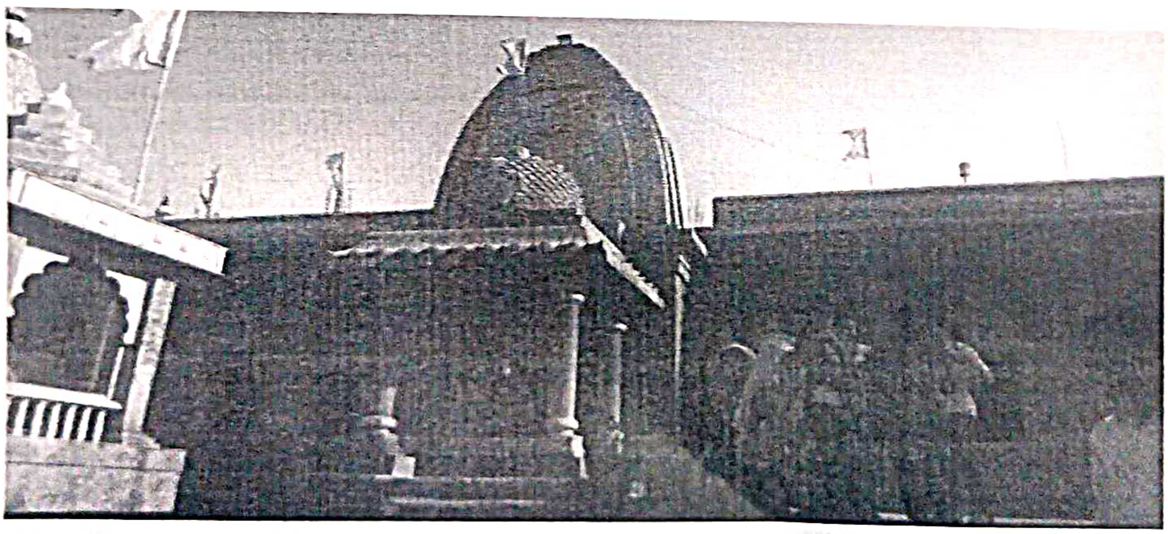

२) धर्मवीर संभाजी तलाव (कंबर तलाव)

संभाजी तलावाची निर्मिती ब्रिटीश राजवटीत करण्यात आलेली असुन हा कंबर तलाव दक्षिण भागात आहे. सुमारे १५० वर्षापुर्वी ब्रिटीश कालावधीत वसाहत असल्याने लष्कराला पाणी पुरवठा करण्यासाठी हा तलाव बांधण्यात आले. त्याचे सध्याचे नांव संभाजी तलाव असे आहे. परंतु स्थानिक लोक जुन्या नावनेच ओळखतात. या तलावाच्या काळात NH-१३ हा मुंबई- विजापूर राष्ट्रीय महामार्ग आहे. पूर्वी या तलावामध्ये कमळाची फुले होती परंतु याचे पाणी जलप्रदुषित झ ाल्यामुळे यामध्ये जी कमळाची फुले होती ती सध्या पुर्णपणे संपुष्टात आलेली आहेत. परंतु हा तलाव आजपर्यत आटलेला नाही. अगदी सोलापूरातील महत्वाच्यादुष्काळी वर्ष मानले जाजारे १९७२ साली तेथील हा तलाव भरलेला होता.

ऐतिहासिक पार्श्वभुमी

ज ंबर तलाव हा सोलापूरच्या नैसर्गिक सौदर्यात मोलाचे भर घातली आहे. या तलावाची निर्मिती सामान्यतः १५० वर्षापूर्वी ब्रिटीश ज ालावधीत वसाहत असल्याने लष्कराला पाणी पुरवठा करण्यासाठी हा तलाव बांधण्यात आला. होटगीरोड मजरेवाडी या भागातुन दोन नाल्याचे पाणी तसेच तलाव जोदल्यावर लाजलेल्या झऱ्यातुन हा तलाव तयार झाला त्याचे सध्या नाव संभाजी तलाव या नावाने ओळखले जाते. परंतु स्थानिक लोक सुध्दा या नावाने ओळखतात.

तलाव सुविधा

संभाजी तलावाच्या जवळ एक छोटीसी बाग या प्रदेशात फुलविण्यात आली आहे. या बागेचे नांव झाशीची राणी - लक्ष्मीबाई असुन या

रेवण सिध्देश्वर सोलापूरात आल्यावर ते सांगितले महापुरुषाचा अवतार धारण करणार आहे. रेवणसिध्देश्वर आपल्या शिष्यासह ज्या घरात सुगलदेवी राहत होत्या त्या घरात गेले त्यानंतर श्री गुरु रेवण सिध्द सुगल देवीच्या पोटावर हात फिरवुन नमस्कार केला व तुझी पोटी ज्याला सुखः दुख नाही शोतोष्ण नाही कोणाची निंदा स्तुती नकरणारा कामविकार नाही . ज्याचे शरीर मृदू नाही किंवा कठीण ही नाही ज्या दिवस रात्र समान असणार आहे. जो जगात अविष्कार होणार असा महापुण्यप्राप्ती सिध्द पुरुष तुझे पोटी अवतार धारण करणार असे सांगितले त्याचे नाव सिध्देश्वर असे ठेव. श्री रेवणसिध्द याचा प्रथम पादस्पर्श बाळीवेस येथील ७९९ उत्तर कसबा पुजारी यांच्या वाडयामध्ये झाला. श्री रेवणसिध्देश्वरास रेणूकाचार्य असे ही संबोधले जाते. विटातालुक्यातील सांगली डोंगराखाली रेणावी या गावी या श्री रेवण सिध्देश्वर महाराज लिंगभेद विलीन झाले. तेथील मंदिरातील गाभाऱ्यातील शिवलिंग जर निरखून पाहिल्यास नैसर्गिक स्वरूपातील शिवलिंग दिसते. ग्रामदैवत श्री सिध्देश्वराचा जन्म रेवणसिध्द या सिध्द पुरुषाच्या आर्शिवादामुळे झाला म्हजू-न श्री रेवण सिध्देश्वराची तोला आगमणाची स्मृती राहावी म्हणून मोती बागेत श्री रेवणसिध्देश्वराचे मंदिर बांधले आहे. हे देवालय शहराच्या दक्षिणेस दीड मैलावर कंबर तलावाजवळ आहे. श्री रेवण सिध्देश्वर श्री ची मुर्ती पिंड आहे. श्रावणमासी दर सोमवारी दर्शणासाठी फारच गर्दी असते. देवालय सभोवती काही ओपऱ्या बांधलेल्या आहेत. कंबर तलाव व मोतीबाग या मंदीरापासून जवळ आहेत. कंबर तलाव श्री रेवण सिध्देश्वरांचे मंदिर उभारले. आहे. त्यामुळे सहलीचे हे एक उत्तम स्थळ आहे. मकर संक्रातीच्या जत्रेच्या दिवशी येथे गुरांचा मोठा बाजार भरतो.

श्री साईबाबा मंदीर

धर्मवीर संभाजी तलाव (कंबर तलाव)

३) श्री रेवज सिध्देश्वर

आंध्रप्रदेशातील ज ोल्ली पाज ुल स्था-ावरील शिवलिंजामधु-ा स्वयंभु प्रज ट झ ालेले सिध्द पुरुष म्हणजेच श्री रेवण सिध्देश्वर होय. ११ व्या शतकात अनेक मताचे खंडन करुन १४०० वयाचे योगी पुरुष आपल्या संचार करत माचणुर या गावी आले. माचणुर या गावी दुष्काळामुळे नदीचे पाणी आणून दुर केले. त्या नदीत एक अतिशय दिव्य तलवार चमकत होती. ती तलवार सोन्नलगी (सोलापूरच्या) बिज्जलराजास दाखवून १२ हजार कुमारिकांना जीवदान दिले त्यांनी कल्याण गावातील लोकांना एक जामभर भिक्षा अन्नदानातुन पोटभर भोजन दिले त्याच प्रमाणे संचार करित श्री रेवणसिध्द यांची स्वारी कोल्हापुरला गेली तेथे एका भक्ताने भिक्षा ऐवजी तलवार वाढली ती त्यांनी गिळली.

प्राणी संग्रहालयाचे क्षेत्रफळ :-

महात्मा गांधी प्राणी संग्रहालय ५ एकर मध्ये आहे. यामध्ये झाडे आणि बागासाठी २ एकर क्षेत्रात आहे. सोलापुरात जानेवारी महीन्यात श्री सिध्देश्वरांची यात्रा या यात्रेत जॉन्सन नावाचे फिरते प्राणी संग्रहालय छोटया पिंजऱ्यातील या प्राण्यांना सुंदर नैसर्गिक वातावरण मिळावे म्हणून तत्कालीन आयुक्त सुंदरम यांनी हे प्राणी संग्रहालय सन १९७७ मध्ये खरेदी केले. या प्राणी संग्रहालयाला उन्हाळयात आणि मध्ये पर्यटनाची जास्त प्रमाणात आपणास आढळतो. आणि सर्वात जास्त प्रमाणात २० ते २८ वयोगटातील पर्यटकांची संख्या जास्त असल्याचे आढळते.

संग्रहालयाची वेळ सकाळी ११ ते ६ संध्याकाळी पर्यंत आहे. आणि तिकीटाचा दर ५ रुपये आहे. आणि साप्ताहिक सुट्टी गुरुवारी असते.

विकास आराखडा :-

महात्मा गांधी प्राणी संग्रहालयासाठी २४ कोटी रुपयाच्या विकास चर्चा करताना पशु वैद्यकीय अधिकारी डॉ.सुहास लांडगे पुण्याचे निलम कुमार होते. सद्य परिस्थिती मध्ये सोलापूर महानगरपालिका या प्राणी संग्रहालयाची देखवालीची खर्च बघतो.

५) पुरातत्वशास्त्र विभाग:

सोलापूर विद्‌यापीठामध्ये पुरातत्वशास्त्र विभाग २००० साली सुरु स्थापना झाली. या विभागाचे प्रमुख डॉ. माया पाटील आहेत.

४) महात्मा गांधी प्राणी संग्रहालय

श्री रेवणसिध्देश्वरांच्या मंदिराच्या पाठी मागच्या परिसरात महात्मा गांधी प्राणी संग्रहालय आहे. सोलापूरातील प्रसध्दि दानशुर दमाणी परिवाराने हे प्राणी संग्रहालय खरेदी करण्यासाठी १ लाख ५ हजार रुपये देणगी दिली अशा प्रकारे फिरते प्राणी संग्रहालयाचे रुंपातर स्थिर मध्ये झाले. हे बागेचे सुरुवात १९७६ मध्ये सुरुवात झाली या ठिकाणी केलासपती पर्यावरण प्रशिक्षण केंद्राचे उद्‌घाटन ५ जुन २००६ रोजी करण्यात आले. उद्‌घाटक प्रसिध्द कवी हलसगीकर यांनी केले.

संग्रहालयातील प्राणी :-महात्मा गांधी प्राणी संग्रहालयात खाली प्राण्यांचा समावेश आहे.

प्राजी / पजी	प्राण्यांची संख्या
सिंह	०२
वाघ	०३
हरीज	२०
मोर	०४
पोपट	१५
माकड	२५
मजर	०५
	७४

या प्राणी संग्रहालयात ऐवढी प्राणी पक्षी आहेत.

प्राणी संग्रहालयाचे क्षेत्रफळ :-

महात्मा गांधी प्राणी संग्रहालय ५ एकर मध्ये आहे. यामध्ये झाडे आणि बागासाठी २ एकर क्षेत्रात आहे. सोलापुरात जानेवारी महीन्यात श्री सिध्देश्वरांची यात्रा या यात्रेत जॉन्सन नावाचे फिरते प्राणी संग्रहालय छोटया पिंजऱ्यातील या प्राण्यांना सुंदर नैसर्गिक वातावरण मिळावे म्हणून तत्कालीन आयुक्त सुंदरम यांनी हे प्राणी संग्रहालय सन १९७७ मध्ये खरेदी केले. या प्राणी संग्रहालयाला उन्हाळयात आणि मध्ये पर्यटनाची जास्त प्रमाणात आपणास आढळतो. आणि सर्वात जास्त प्रमाणात २० ते २८ वयोगटातील पर्यटकांची संख्या जास्त असल्याचे आढळते.

संग्रहालयाची वेळ सकाळी ११ ते ६ संध्याकाळी पर्यंत आहे. आणि तिकीटाचा दर ५ रुपये आहे. आणि साप्ताहिक सुट्टी गुरुवारी असते.

विकास आराखडा :-

महात्मा गांधी प्राणी संग्रहालयासाठी २४ कोटी रुपयाच्या विकास चर्चा करताना पशु वैद्यकीय अधिकारी डॉ.सुहास लांडगे पुण्याचे निलम कुमार होते. सद्य परिस्थिती मध्ये सोलापूर महानगरपालिका या प्राणी संग्रहालयाची देखबालीची खर्च बघतो.

५) पुरातत्वशास्त्र विभाग:

सोलापूर विद्यापीठामध्ये पुरातत्वशास्त्र विभाग २००० साली सुरु स्थापना झाली. या विभागाचे प्रमुख डॉ. माया पाटील आहेत.

६) विज्ञा-न संशोध-न जें द्र

सोलापूर विज्ञान केंद्र सोलापूरच्या पश्चिमेस म्हणजे सोलापूर पासुन १० किमी अंतरावर हिरज रोडच्या पुर्वेला आहे. विज्ञा-न जें द्रामध्ये ३ D प्रजेपण म्हणजेच पोलाराई झड चष्मे यांच्या मदतीने ३ D चित्रपटाचा अनुभव घेता येतो. शैक्षणिक उपक्रम यामध्ये शालेय अभ्यासक्रम तसेच आपल्या दैनंदिन जीवनाशी निगडीत विषयांचा समावेश असतो. संगणककक्षामध्ये लहा-न-मोठया सर्वांना संगणकाचा वापर व उद्योग यासंबधीची माहिती व संधी मिळते. विज्ञा-न उद्यान: एकिकडे इमारत व सभोवतालच्या २.५ एकरामध्ये विज्ञान उद्यान तयार केले आहे. कंपने, गणित, संवेदना, संगीत, ध्वनी अशी ५८ प्रात्यक्षिकांचा समावेश होतो. तारामंडल या मोठया फुग्यामध्ये आहे. सुमारे २०-२५ प्रक्षेकांना एकत्रित बसून संवाद साधत रात्रीच्या आकाशाचा वेध घेता येतो. टेक्सटाईल ही मानसाची पहिली मुलभूत गरज आहे. तोही नैसर्गिक घटक आहे. मनोरंजन विज्ञान अनूमान काढणे, वैज्ञानिज तत्व, शिकणे त्रिमिती रचना, ध्वनी इ. विविध विषय मांडतात.

विज्ञा-न जें द्र पाहज्यासाठी विविध शाळा महाविद्यालये पर्यटक म्हणून भेट देतात. विज्ञान केंद्राने सुनियोजित गटातुन येणाऱ्या विद्यार्थ्यासाठी विशिष्ट सवलत म्हणून प्रवेश शुल्क १० व विद्यार्थीनीसाठी ५ रुपये असून तारामंडळ २० रु व ३ D पाहण्यासाठी १० रुपये प्रवेश शुल्क आहे. हे केंद्र सोमवारी , होळी व दिवाळी व तसेच राष्ट्रीय सुट्टी दिवशी बंद राहील. अशी विज्ञान केंद्राची नियमावली असून या विज्ञान केंद्राची वेळ सकाळी १०.०० ते सायंकाळी ६.०० वाजे पर्यंत चालु राहते.

.ल आहेत.

त्यांच्या निरीक्षणाखाली सोलापूर जिल्यात उत्खनन करण्यात आले आहे.

सोलापूर विद्यापीठातील पुरातत्वशास्त्र संग्रालयात पुराणअश्मयुग, मध्यअश्मयुग, नवअश्मयुग या कालखंडातील आदिमानवाने वापरलेले दगडाचे हत्यारे, हाडांचे अवशेष, दगडाची घरगुती वस्तू, सिंधू संस्कृतीमधील हडप्पा मोहोन्जोदारो येथील उत्खननात सापडलेले अवशेष जसे मातीची भांडी, मातीची खेळणी, मनी, हडप्पा व मोहोन्जोदारो शहराची प्रतिमा होती. आणि चालुक्यकालीन देवीदेवतांचे मूर्ती होते...

पुरातत्वशास्त्र विभात सगळ्या जुन्या संस्कृतीचा अभ्यास केला जातो.त्याच बरोबर त्या संस्कृतीचे जतन केले जाते. यात जुनी इमारती, घरे, भांडी, हत्यारे, कलाकृती, मंदिरे इत्यादीचा अभ्यास करून ती संस्कृती किंवा वसाहती किती प्रगत होते हे समजते.

सोलापूरमध्ये कारकल येथील डॉ. माया पाटील यांच्या निरीक्षणाखाली उत्खनन झाले.तेथे जुनी भांडी, शंखांच्या भांगड्या, अवजारे, मूर्ती, मनी इत्यादी वस्तू सापडले.

वालचंद कला व शास्त्र महाविद्यालय, सोलापूर येथील एका विद्यार्थिनीने आपले अभिप्राय नोंदवले.

त्यांच्या निरीक्षणाखाली सोलापूर जिल्यात उत्खनन करण्यात आले आहे.

सोलापूर विद्यापीठातील पुरातत्वशास्त्र संग्रालयात पुराणअश्मयुग, मध्यअश्मयुग, नवअश्मयुग या कालखंडातील आदिमानवाने वापरलेले दगडाचे हत्यारे, हाडांचे अवशेष, दगडाची घरगुती वस्तू, सिंधू संस्कृतीमधील हडप्पा मोहोन्जोदारो येथील उत्खननात सापडलेले अवशेष जसे मातीची भांडी, मातीची खेळणी, मनी, हडप्पा व मोहोन्जोदारो शहराची प्रतिमा होती. आणि चालुक्यकालीन देवीदेवतांचे मूर्ती होते...

पुरातत्वशास्त्र विभात सगळ्या जुन्या संस्कृतीचा अभ्यास केला जातो.त्याच बरोबर त्या संस्कृतीचे जतन केले जाते. यात जुनी इमारती, घरे, भांडी, हत्यारे, कलाकृती, मंदिरे इत्यादीचा अभ्यास करून ती संस्कृती किंवा वसाहती किती प्रगत होते हे समजते.

सोलापूरमध्ये कारकल येथील डॉ. माया पाटील यांच्या निरीक्षणाखाली उत्खनन झाले.तेथे जुनी भांडी, शंखांच्या भांगड्या, अवजारे, मूर्ती, मनी इत्यादी वस्तू सापडले.

वालचंद कला व शास्त्र महाविद्यालय, सोलापूर येथील एका विद्यार्थिनीने आपले अभिप्राय नोंदवले.

तलावाच्या काटाजवळ असलेल्या रिटेंनिग भिंतीची लांबी ७३२ मी आहे . आणि १ इको पौंड ६० मी x ३० मी असून २ इको पौंड ७४ मी x ३० मी आहे. या तलावाच्या परिसरात श्री गणपती मुर्ती विसर्जिन कुंड दोन आहेत. तर पहिला कुंड ६० मी x २३ मी असून दुसरा कुंड ३०.६० मी x ३० मी आहे.

सिध्देश्वर हे सोलापूर गावाचे ग्रामदैवत असून त्यांना शिवयोगी श्री सिध्देश्वर महाराज नावाने ओळखले जाते. तसेच या ठिकाणी राज्य व परराज्यातून बहूभाषिक भक्तगण दर्शनासाठी येतात. योगीकुल चक्रवर्ती सिध्दाराम साक्षात शिव होते. त्यांच्याजवळ रुद्राक्ष हिच मुलीका विभुती ही घुटी आणि मुलमंत्र हाच सिध्दरस होता. अशा शिवयोगी सिध्दरामेश्वरांच्या दर्शनसाठी महाद्वारातुन प्रवेश केल्यानंतर पायऱ्या उतरताना उजव्या बाजूस सिध्दरामाने स्थापन केलेले छोटेसे दगडी आदी लिंग मंदिर आहे. मंदिर फक्त पुजेच्या वेळीच उघडते. बाकी दिवसभर भिंतीला असलेल्या दगडी खिडकीतून आदीलिंगाचे दर्शन घेतले जाते. नित्य नवीन निशीगंध मोगरा, गुलाब इ. सुवासिक फुलांनी आदीलिंगाला सजवलेले असते. नंदी दिपाच्या मंद प्रकाशात फुलाच्या सुगंधाने भरलेला गाभारा किती शांत ओम नमः शिवाय च्या नादाने भरून गेलेला असतो. बाहेर कितीही आवाज गोंधळ असला तरी दगडी खिडकीतून आदिलिंगाच्या दर्शनाने डोळे तृप्त होतात. ते स्थान आध्यात्मिक दिव्य शक्तीने भारले असल्याचा अनूभव येतो. या आदिलिंगाच्या स्थापनेविषयी अशी माहिती आहे.

वर्षभरातील महिन्यातील श्रावण महिना हा पवित्र महिना सिध्देश्वर मंदिरात भक्तगणांनी भरलेला असतो. श्रावण महिन्यातील जेवढे सोमवार येतात त्यात सोमवार अधिक महत्त्वाचे मानले जाते. आणि सोमवारी सिध्देश्वरांचे समाधी

आणि मंदिराचे गार्भायात धान्य पदार्थ व फुलाने सजवले जातात. काहीवेळा पानांची पुजा असते. भक्तगणांकडूनही अभिषेक केला जातो. पूर्ण मंदिराचे अतिशय मनमोहक अशी सजावट केली जाते या महिन्यात सर्व भक्तगणांना महाप्रसादाचा वाटप केला जातो. जास ज रू-न सिध्देश्वर महाराजांना फुल व बेलपत्रीचा विशेष अर्पण केला जातो. वंशपरंपरेनूसार पुजा केले जाते. श्रावण महिना आनंद व उत्साहाने साजरा केला जातो.

सिध्देश्वर मंदिरात वर्षभरातुन ३ सण साजरे केले जातात.त्यात श्रावण हा महिनात मकरसंक्रात हा ५ दिवसांचा असून तो महिनाभर ही यात्रा चालत असते. तर सिध्देश्वराचा सर्वात मोठा यात्रा जानेवारीत साजरा केला जातो. या दिवशी दिवस भरातून बैलपत्र वाहिले जाते. अशा पध्दतीने सिध्देश्वरांचा सोलापूरात उत्सव साजरा होतो. सिध्देश्वरांची जानेवारीत मोठी यात्रा भरते. त्याला आपण मकरसंक्रात म्हणुन ओळखला जातो. शिवयोगी श्री सिध्देश्वरांची यात्रा २ जानेवारी ते १६ जानेवारी या काळात भरली जाते. यात्रेनिमित्त शहरात चैतन्याचे वातावरण असते. गेल्या ८५० वर्षापासून सुरु असलेल्या या वैशिष्टयपुर्ण यात्रेतील ७ काठयाचा वेगवेगळे मानकरी आहेत. सोलापूरात असलेल्या ६८ लिंगाना या महिन्यात तेलाभिषेक केला जातो. दुसऱ्या दिवशी नंदीध्वजाचा अक्षता सोहळा केला जातो. यांची पुजा हिरेहब्बु वाडयात विधवित पुजा केली जाते. या मानाचे नंदीध्वज मिरवणुक करून समंती कट्टयावर आणले जाते. या ठिकाणी सर्व धर्मभाव मानुन सर्व धर्माचे लोक एकत्र येऊन नंदीध्वजाची मिरवणूक केली जाते. भोगीच्या दिवशी सिध्देश्वर महाराजांची अक्षता सोहळा होते. अक्षताच्या वेळी सुगडी पुजनाची ही महत्व आहे. सिध्देश्वर तलावातील पाणी १४ सुगडीत (मडक्यात) गंगापुजनासाठी घेण्यात येते. सिध्देरामेश्वरांनी स्वहस्ते

७) अस्थिविहार:-

सोलापूरमधील 'प्रेरणाभूमी' म्हणजे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या अस्थींचा कलश ठेवलेली जागा! ती दुमजली सुंदर इमारत असून तळमजला व पहिला मजला अशी ती वास्तू! दोन्ही मजल्यांवर मोठी सभागृहे आहेत. तळमजल्यावर बुद्धाचा व डॉ. आंबेडकरांचा पुतळा आहे. वरच्या मजल्यावर चांदीचा अस्थिकलश व बाबासाहेबांचा अर्धपुतळा आहे. समोरील सभागृहात बुद्धपौर्णिमेला मोठ्या प्रमाणात कार्यक्रम होतो, तर दर पौर्णिमेला एखादे व्याख्यान असते. अस्थिकलशाच्या वरच्या घुमटावर दोन मोठे लाऊडस्पीकर आढळले. त्यावर रोज सकाळी बाबासाहेबांची गाणी ऐकवली जातात.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या अस्थी महाराष्ट्रात तीन ठिकाणी आहेत. नागपूरमध्ये दीक्षाभूमी, मुंबईत चैत्यभूमी तर सोलापुरात प्रेरणाभूमी येथे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या अस्थींचा कलश ठेवलेली जागा आहेत.

८) सिध्देश्वर मंदिर

सिध्देश्वर मंदिर हे महाराष्ट्र राज्यातील सोलापूर जिल्ह्यातील उत्तर सोलापूर शहरामध्ये वसलेले आहे. मंदिराचा मुज्य प्रवेशद्वार हे पूर्वेस असून मंदिराच्या गाभाऱ्यात प्रवेश करण्याचा द्वार हे पश्चिमेस आहे. तर मंदिराच्या गेट हे उत्तरेस आहे. या मंदिराच्या चोहोबाजुंनी पाण्याने वेढलेले आहे. तलावाच्या पश्चिम ते उत्तर दिशेत किल्ल्यांची भिंतीने वेढले आहे.

सिध्देश्वर मंदिराचे परिसरात असलेले तलावाचे क्षेत्रफळ ३६ एकर असून तलावाच्या भोवतालच्या रस्त्यांची लांबी १६०० मी आहे. त्या तलावातील पाण्याची खोली २ मी असून तलावाच्या परिघावरील भरावाची लांबी ७०० मी आहे.

तलाव खणुन येथे सर्व नदयांना वास करण्याचे आवाहन केल्याचे सांगितले जाते. गंगापुजना नंतर कुंभार समाजातील मानकऱ्यांना विडा देण्यात येतो. व त्यावेळी

अक्षता सोहळा करण्यात येतो. ग्रामदैवत सिध्देश्वरांच्या अक्षतेच्या दुसऱ्या दिवशी होम प्रदिपन समारंभ अगदी आनंदाने उत्साहाने साजरा करण्यात येतो. होमकुंडामध्ये बाजरीच्या पडीने तयार केलेल्या कुंभार कव्येस शालु नेसवून सौभाग्य अलंकार करून सजवलेल्या या कुंभार कव्येस पुजेनंतर मानकरी हिरहव्बु यांच्या हातुन अग्नी दिली जाते. नंदीध्वज व पालखीच्या होमास ५ प्रदिक्षणा घालण्यात येतात. सिध्देश्वरांच्या या यात्रेत शोभेचे दारूकाम केले जाते. राज्यातुन जिल्हयातुन लोक येथे येऊन आपली कला सादर करतात. हयात अनेक सामाजिक, आध्यात्मिक देशप्रेम संदेश दिले जातात. या ग्रामदैवत सिध्देश्वरांच्या यात्रेत अनेक वर्षापासून भाकणुकीच्या कार्यक्रम चालत आला आहे. या कार्यक्रमामध्ये वासरासमोर विविध प्रकारचे कडधान्य ठेवले जाते. आणि वासराने कोणत्याही एखादया खादय पदार्थाला स्पर्श केला नाही तर धान्याचे भाव वाढेल जर वासराने मुत्र विसर्जित केले तर अवकाळी पाऊस पडेल असे कौल घेतले जातात. आणि अंदाज घेऊन शेतकरी पावसाच्या पिकांचे अंदाज घेतात.सोलापूर मध्ये मोठया प्रमाणात या यात्रेत मनोरंजन असतो. ही संपुर्ण महाराष्ट्रातील सर्वात दिर्घकाळ चालणारी यात्रा असेल करज कोणत्याही यात्रा हया ५ ते १० दिवसापुर्वीच मर्यादीच असते. पण या यात्रेत अनेक प्रकारचे पाळणे, मनोरंजन साहित्य, हॉटेल्स, शोभेच्या वस्तु, रसपानगृह अशा अनेक प्रकारचे सुविधा या यात्रेत असतात.

अशा रितीने हा शिवयोगी श्री सिध्दरामेश्वरांची यात्रा पुर्ण महिनाभर चालविली जाते.

प्रति

मा. प्रियदर्शनी कदम मॅडम

दलित मित्र कदम गुरुजी विज्ञान महाविद्यालय, मंगळवेढा

विषय :- कार्यक्रम उपक्रम आयोजन हेतु अनुमति पत्र ....

महोदय,

हमारे महाविद्यालय में हिंदी विभाग़ द्वारा निम्नानुसार कार्यक्रम उपक्रम का आयोजन करना चाहते है। जिसका विवरण निम्नानुसार है

* विवरण:

१. कार्यक्रम उपक्रम –	ग्रंथालय भेट, 2023 -24
2. तिथि , समय :-	22/01/2024
3. स्थानः	दलित मित्र कदम गुरुजी विज्ञान महाविद्यालय मंगळवेढा
4.अतिथि : -	मा. अश्विनी गायकवाद मैडम

अतः आप मे प्रार्थना है, कि हमें प्रस्तुत कार्यक्रम / उपक्रम का आयोजन करने हेतु अनुमति प्रदान कर, उपकृत कीजिए।

धन्यवाद !

Gougule
IQAC
Coordinator
Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan
Mahavidyalaya,Mangalwedha

Tayasil
HEAD
Department of Hindi
Dalit Mitra Kadam Guruji
Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha.

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya * Dist-Solapur

For Principal
Dalit Mitra Kadam Guruji
Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha
Tal-Mangalwedha Dist - Solapur

Scanned with OKEN Scanner

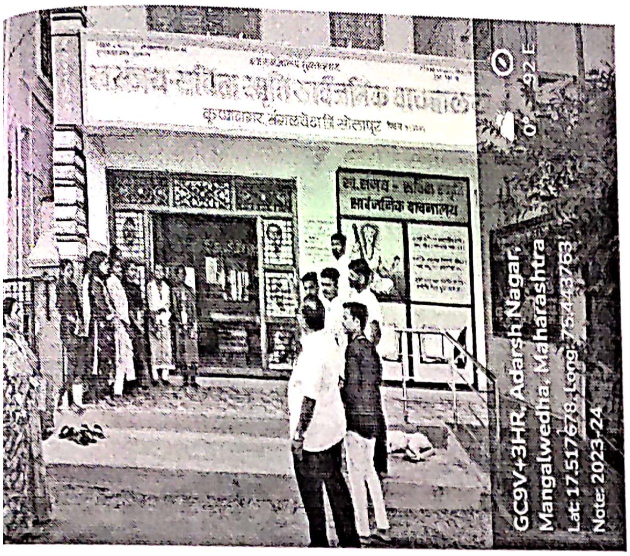

शिक्षण प्रसारक मंडळ संचलित

दलित मित्र कदम गुरुजी विज्ञान महाविद्यालय

हिंदी विभाग

ग्रंथालय भेट -2023-24

शिक्षण प्रसारक मंडळ संचलित दलित मित्र कदम गुरुजी विज्ञान महाविद्यालय मे ग्रंथालय भेट का आयोजन किया गया था| छात्रों को को लेकर स्वर्गीय संजय-सविता स्मृती वाचनालय लेकर गये थे |इस ग्रंथालय मे हर एक किताब ठीक तरह से रखे हुए थे | यह देखकर मन खुश हुआ| ग्रंथालय ज्ञान का भंडार होता है |

इस ज्ञान को आत्मसात तब कर सकते है ,जब किताब का प्रत्यक्ष अध्ययन हो | इस ग्रंथालय भेट मे जब किताब की जानकारी प्राप्त की ग्रंथालय के अध्यक्ष माननीय राकेश गायकवाड जी ने किताबों की रचना, महत्व के बारे मे अच्छी जानकारी दी | हिंदी विभाग प्रमुख डॉ. तायाजी लोंढे सर ,प्रमुख अतिथी डॉ. संगीता यादव मॅडमची उपस्थित थे इसी दिन सभी का पुष्प -किताब देकर सन्मान किया गया अंत: ग्रंथालय भेंट सफलता से पुरी हुई|

धन्यवाद

Dalit Mitra Kadam Guruji ... Mangalwedha Dist-Solapur Pin-413305

Scanned with OKEN Scanner

स्व.द.मि.कदम गुरुजी
संस्थापक अध्यक्ष

शिक्षण प्रसारक मंडळ, मंगळवेढा संचलित
दलित मित्र कदम गुरुजी विज्ञान महाविद्यालय, मंगळवेढा
ता.मंगळवेढा जि.सोलापूर - ४१३३०५

E-mail: dmkgcollegemangalwedha@gmail.com

Date- 21 / 02 / 2024

To,
The Principal
Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha

Subject: Permission to conduct Student Activity: Field Visit at Historical Barav of Mangalwedha

Respected Madam/sir,

On behalf of the Department of History, we are writing this letter to you for getting your permission conduct Field Visit at Historical Barav of Mangalwedha.

We decide to give some historical education to the students about Barav, We just take 1-2 hours for this activity.

Hope you understand the need of activity for education purpose.

Thanking you.

HOD History

Helsang
HEAD
Department of History
Dalit Mitra Kadam Guruji
Vidnyan Mahavidyalaya, Mangalwedha

Ghoyule
IQAC
Coordinator
Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan
Mahavidyalaya, Mangalwedha

for Principal
Dalit Mitra Kadam Guruji
Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha
Tal-Mangalwedha Dist - Solapur

शिक्षण प्रसारक मंडळ, मंगळवेढा संचलित
दलित मित्र कदम गुरुजी विज्ञान महाविद्यालय, मंगळवेढा
ता.मंगळवेढा जि.सोलापूर - ४१३३०५
स्व.द.मि.कदम गुरुजी
संस्थापक अध्यक्ष
E-mail: dmkgcollegemangalwedha@gmail.com

Students Notice

Date 24/02/2024

All the students of B .A .II are hereby informed that their field visit at historical Barav of Mangalwedha. going to arrange **on 27th February 2024 at 11.00 am** .All students are requested to attend this activity. This field visit is compulsory to all students. Students should come at 10.30am in the college with college dress code .The journey starts at 10.30am sharp in the morning from college. Attendances will be taken before leaving the college.

Note: All the students must carry following articles along with them.

1. Notebook, pen
2. Lunch Box, Water Bottle
3. Cap
3. College Identity Card

Faculty In- charge:-

- Prof .H.B.Telsang
- Mr. Prakash Shinde (Peon)

Telsang

HEAD
Department of History
Dalit Mitra Kadam Guruji
Vidnyan Mahavidyalaya,Mangalwedha

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya * Mangalwedha *
Dist-Solapur
Pin -413305

Shikshan Prasarak Mandal

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha

A Report on

Field Visit

At

'Historical Barav of Mangalwedha'

27th February 2024

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya
Dist-Solapur
Pin -413305

Sr No	Name of student	Sign of student
1	ASABE YOGESH SUBHASH	Y.S. ASaBe
2	BEDARE VISHAL SANJAYKUMAR	V.S. BeDare
3	BHAGARE RUTUJA DHANAJI	R.D. Bhagare
4	BHAGARE SANJAY RAMESH	Bhagare. S. R
5	BHOSALE ARATI TANAJI	A.T. Bhosale
6	BODARE VISHAL BAPU	BoDaRe. V. B
7	BURKUL VINAYAK LAXMAN	V. L. BURKUl
8	CHAVAN PRATIK SOPAN	Ab
9	DANGE ROHIT ANANDA	R.A. Dange
10	DANGE UJWALA NARAYAN	U. N. Dange
11	GODASE RUPALI NAMDEV	Godase. R.N
12	GUND RAHUL EKANATH	GUND. R. E
13	JADHAV NIKITA VITTHAL	Jadhav. N.V
14	JADHAV RUTUJA ANIL	Jadhav. R.A.
5	JADHAV SANIKA SARANG	S.S. Jadhav
16	KADAM NILESH SAINATH	KaDam. N.S
17	KALUNKHE ADITYA VIJAY	A.V. KULUNKHe
18	KAMBLE YOGITA BANDU	Y.B. kamble.
19	KAWALE SHIVPRASAD NANASO	Kawale. S. N
20	KAZI SAMIR SHAFIK	Kazi. S. H
21	KHULE NAVANATH DAGADU	N.D. Khule
22	KOKARE DAYANAND MAHADEV	Ab
23	MAHAMUNI SUBHASH NANDKUMAR	S.N. Mahamuni
24	MANE JAYRAJ RAMESH	Mane. J. R
25	MORE SEEMA SITARAM	MORe. S.S

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya
Dist-Solapur
Pin -413305

26	MUDAGUL RESHMA MAHADEV	R.M. mudagul
27	MUDGUL AKASH ANIL	MUDGUL Akash
28	MUDHE ONKAR DILIP	O.D. Mudhe
29	NADAF HAJIMASTAN MAQBUL	NADAF. H. M
30	PATIL ABHISHEK APPASAHEB	A. A. PATIL
31	PAWAR KUNAL KALU	Pawar. K. K
32	PAWAR VISHAL RAMESHWAR	Ab
33	PAWAR YASH VILAS	Y. V. Pawar
34	RANE RUSHIKESH ASHOK	Rane. R. A
35	SAKHARE PRADIP GANGARAM	SAKHARE. P. G
36	SAWANT RITESH SANJAY	R.S. Sawant
37	SHIVSHARAN ANUJA NARAYAN	[illegible]
38	SURVASE NAGESH CHANGDEV	Survase. N. C
39	TEKALE PRAVIN RAMESH	Tekale. P. R
40	VARADE MONALI DATTATRAY	M. D. Varade
41	YADAV AISHWARYA KALIDAS	Yadav. A. K
42	YADAV GANESH ANNASO	Yadav. G. A

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya * Mangalwedha *
Dist-Solapur
Pin -413305

Shikshan Prasarak Mandal

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha

Department of History

Field visit 2023 24

Sub: Field Visit **DATE:** 24/02/2024

NO. OF STUDENTS: 39 **Venue:** Historical Barav of Mangalwedha.

OBJECTIVE: 1) to acquire basic knowledge of Barav.

DMKG College Mangalwedha, organized the field visit tour on 27th February 2024 at historical Barav of Mangalwedha. For this tour 39th no. of students are present with Prof.H.B Telsang. & non-teaching staff Mr. Prakash Shinde.

Mangalwedha as a village with historical tradition.The village is known for its historical Barav .The history of the village testifies to its splendor as well Barav is important in the village because of its heritage Barav is an exemplary example of artistic architecture .This heirloom is due to its magnificence and eye-catching look. This ancient Barav and is becoming an attraction for all the glory of this village fills the eyes, when you see its structure. Barav means step well Barav is Jal .The center of management was the conservation of Barav, Not only is it necessary for water, but also from it.barav may be useful for tourism .barav is the center of water management in the region. There is a lake at a height near the water reservoir river. It consists of finding the underground flow of water. It is built on its point, since it has steps. The purpose is to take the water directly with the pitcher i.e. by hand. There are twelve tanks built in the temple premises, shrines. There are names like Kallol. Objects become valuable from the point of view of art, interests, traditional objects, knowledge of art, architectural creation and sensitivity to the image of water are expressed through objects like barav. Whenever we see, hear and touch the water in the barav, our relationship with water becomes stronger and we understand its value.

In this tour student as clear all doubts of about barav. So the department of History was arranged this tour is very benefits to B.A.II students.

Feedback from students:

Excellent	Very good	Good	Fair
30	08	01	00

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya * Mangalwedha *
Dist-Solapur
Pin -413305

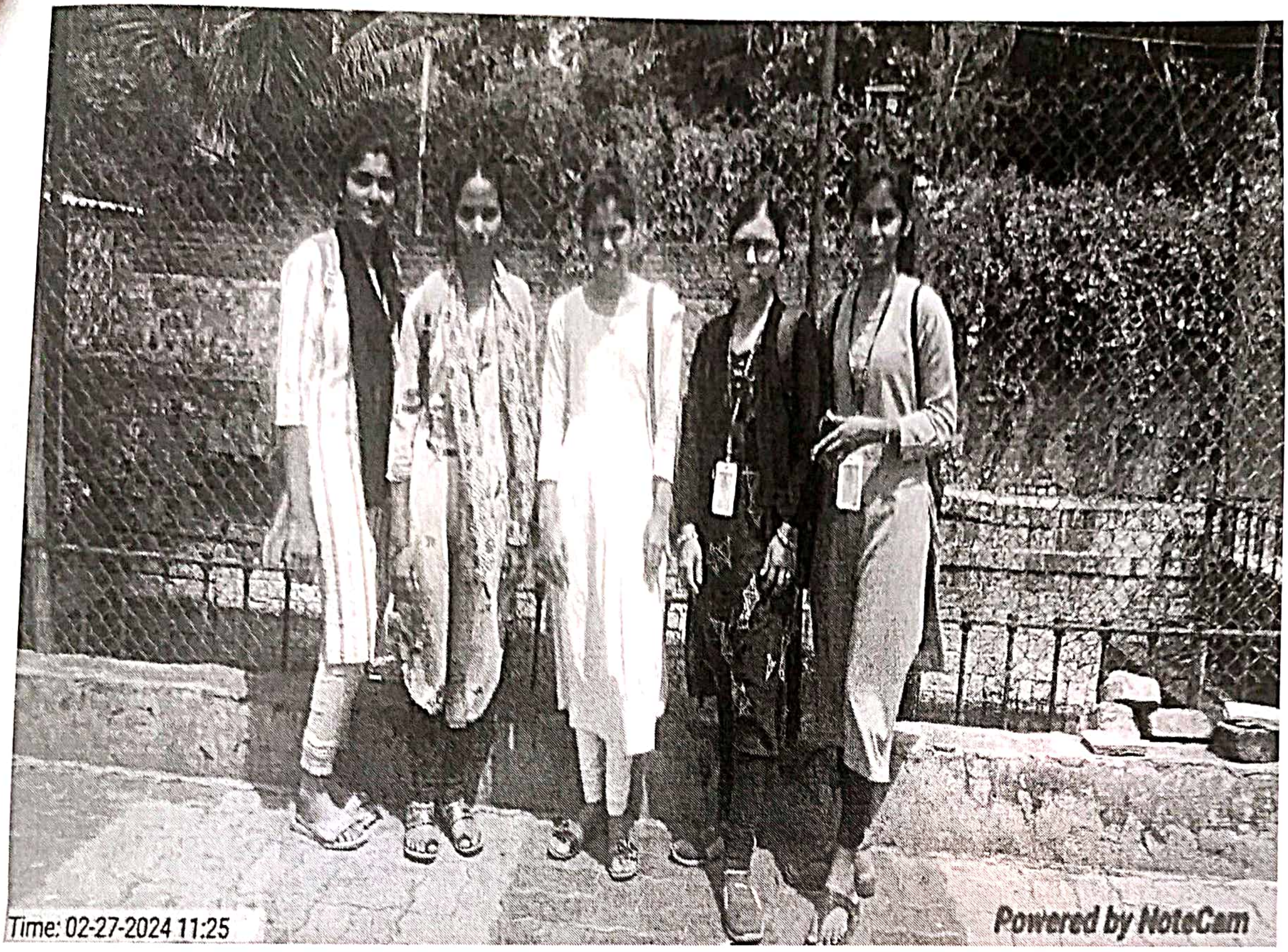

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya * Mangalwedha *
Dist-Solapur
Pin -413305

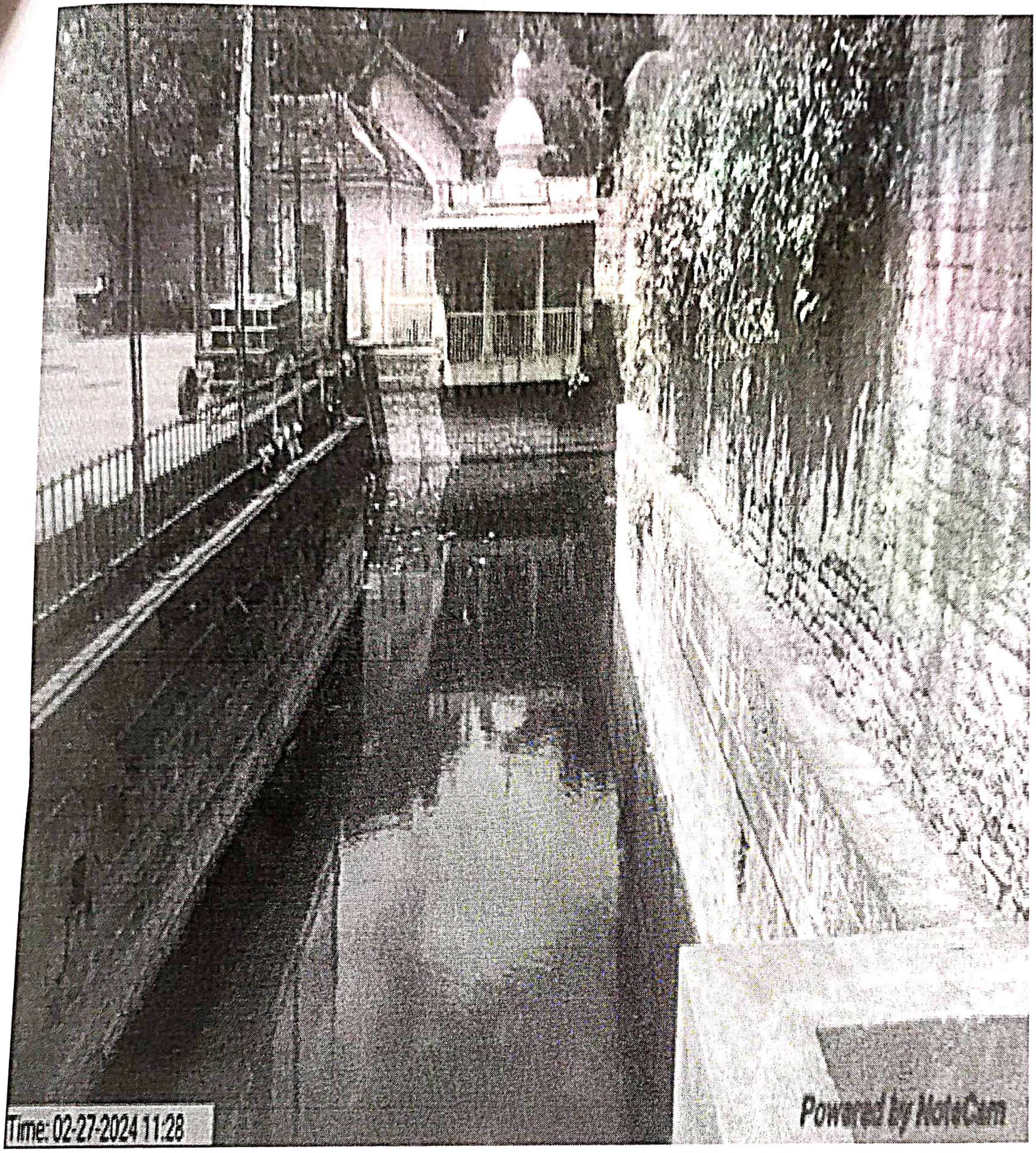

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya * Mangalwedha *
Dist-Solapur
Pin -413305

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya * Mangalwedha *
Dist-Solapur
Pin -413305

शिक्षण प्रसारक मंडळ मंगळवेढा

दलित मित्र कदम गुरुजी विज्ञान महाविद्यालय मंगळवेढा

मराठी विभाग

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya
Dist-Solapur
Pin -413305
Mangalwedha

ग्रंथालय भेट

विभाग प्रमुख - प्रा.पल्लवी भोजने.

HEAD
...rtment of Marathi
...Mitra Kadam Guruji
...havidyalaya Mangalwedha.

IQAC
Coordinator
Dalit Mitra Kadam Guruji Vidnyan
Mahavidyalaya,Mangalwedha

for Principal
Dalit Mitra Kadam Guruji
Vidnyan Mahavidyalaya Mangalwedha
Tal-Mangalwedha Dist - Solapur

प्रति,
श्री. राकेश गायकवाड
संजय सविता स्मृती
वाचनालय, मंगळवेढा

Dist-Solapur
Pin-413305
Kadam Guruji Vidnyan Mahavidyalaya
Mangalwedha

विषय:- ग्रंथालय भेट परवानगी मिळणेबाबत..

अर्जदार :- प्रा. पल्लवी भोजने

महोदय,

वरील विषयास अनुसरुन विनंती की, आमच्या महाविद्यालयातील बी.ए. भाग २ व ३ मधील विद्यार्थ्यांना ग्रंथालय भेटीसाठी संजय सविता स्मृती वाचनालय येथे येण्यासाठी आपली परवानगी मिळावी ही नम्र विनंती.

कळावे,

अध्यक्ष
स्व.संजय- सविता स्मृती सार्व.वाचनालय
कृष्ण नगर, मंगळवेढा. जि. सोलापूर.

आपली विश्वासू,

Dalit Mitra Kadam Guruji Vidyalaya Dist-Solapur Pin -413305 Mangalwedha

शिक्षण प्रसारक मंडळ मंगळवेढा

दलित मित्र कदम गुरुजी विज्ञान महाविद्यालय मंगळवेढा.

सुचना

दि.28/09/2023

बी.ए भाग 2 मधील विद्यार्थ्यांना कळविण्यात येते की , दिनांक 01/10/2023 रोजी सकाळी ठीक 9.00 वाजता 'संजय सविता स्मृती वाचनालय' मंगळवेढा येथे ग्रंथालय भेट या उपक्रमांतर्गत प्रत्यक्ष भेट देण्यासाठी जायचे आहे.तरी सर्व विद्यार्थ्यांनी वेळेवर उपस्थित राहावे.

विभाग प्रमुख

दलित मित्र कदम गुरुजी विज्ञान महाविद्यालय, मंगळवेढा.

ग्रंथालय भेट अहवाल

मराठी विभागांतर्गत मराठी विभाग प्रमुख प्रा.पल्लवी भोजने यांनी दिनांक 01/10/2023 रोजी ग्रंथालय भेट हा उपक्रम राबविण्यात आला. 'संजय सविता स्मृती वाचनालय ' मंगळवेढा या ग्रंथालयास भेट दिली.

या ग्रंथालयाचे सर्वेसर्वा अध्यक्ष श्री.राकेश गायकवाड सर यांनी अनमोल असे मार्गदर्शन केले. त्यांनी ग्रंथालय इमारती च्या सजावटी मागील रहस्य देखील सांगितले.

ग्रंथालयातील सर्व वस्तूंची देखील अतिशय सुंदर अशी रचना केलेली पाहायला मिळाली. अतिशय सुरेख आणि दुर्मिळ अशा वास्तुकलेचा अप्रतिम नमुना पहावयास मिळाला.

या ग्रंथालयामध्ये मराठी, हिंदी, इंग्रजी या विषयाची विविध साहित्य प्रकारातील अगणित पुस्तके आहेत. स्वतंत्र असे वाचक कक्ष देखील आहेत.दुर्मिळ असे ग्रंथ याठिकाणी पहायला भेटले. जुनी नाणी देखील पहायला भेटली.

या ग्रंथालयामध्ये विविध उपक्रम राबविण्यात येतात.

आज ग.दि.माडगुळकर यांची जयंती देखील आम्ही सर्वांनी साजरी केली.

संजय -सविता स्मृती वाचनालयास भेट देऊन मनस्वी आनंद झाला.

याप्रसंगी ग्रंथालय प्रमुख (अध्यक्ष) श्री. राकेश गायकवाड सर यांनी सर्व प्राध्यापकांचे स्वागत (सत्कार) केले.

प्रातिनिधिक स्वरूपात एक विद्यार्थी व विद्यार्थिनींचा देखील सत्कार केला.पुस्तके भेट दिली. हाविद्यालयातर्फे आदरणीय राकेश गायकवाड सर यांचा देखील सत्कार करण्यात ाला.ग्रंथालयामध्ये विद्यार्थ्यांनी विविध पुस्तके हाताळली.त्यांचे वाचन केले.

उपक्रम यशस्वी करण्यासाठी मराठी विभाग प्रमुख प्रा पल्लवी भोजने, तसेच प्रा.संगीता यादव, प्रा. ी वाघमोडे, प्रा. विशाल होनमाने आदि प्राध्यापकांनी मेहनत घेतली. बीए भाग दोन मधील र्थी विद्यार्थिनींनी या उपक्रमाचा लाभ घेतला.

यातील प्रसन्न असे वातावरण आणि सुसुत्रता पाहून मन भारावून गेले. विद्यार्थ्यांमध्ये वाचनाची र्माण झाली. या भेटीमधून खूप उपयुक्त अशी माहिती विद्यार्थ्यांना मिळाली आणि विद्यार्थ्यांना निर्मितीसाठी प्रेरणा मिळाली.

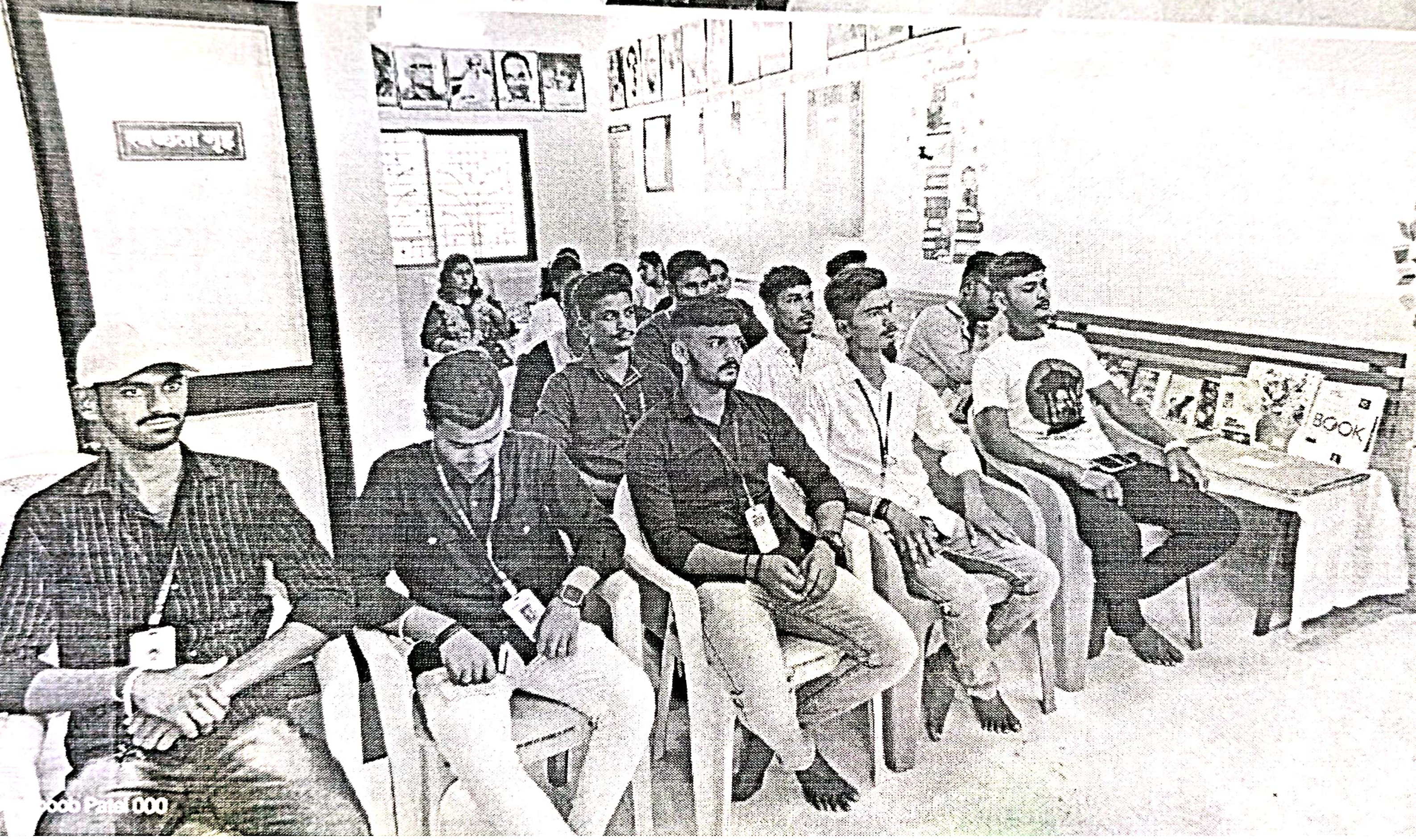
BOOK